1 अद्वेष्टा सर्वभूतानाम

जगामध्ये जन्म घेतल्यानंतर शिवाला वर कोणी प्राप्त करायचे असेल तर तो हेच कि त्याने प्रभूचा व्हायचे आहे. त्यासाठी जितके जन्म लागतील तितके झाले लागोत.

कोणाचे होण्यासाठी त्यासाठी लग्न लावणे ही उच्च स्थिती व्यवहारातील लग्नात जसे गुण / पत्रिका पुळोवा लागते तसे भगवंताशी लग्न लावण्यात ही भक्ताकडे गुण असावे लागतात. हे गुण भगवंताने गीतेच्या बाराव्या अध्यायात सांगितले आहे. हे छत्तीस गुण जीवात्म्याने जीवनात आणले पाहिजेत. गुण आणणे याचा अर्थ जीवन दृष्टी बदलणे ती प्रभूसमर्पित करणे.

अद्वेष्टा सर्वभूतानाम् :- भगवान जीवात्म्याची पाप, पुण्य, सुख, दुःख, द्वंद्वे -

थोडक्यात जीवनाकडे पाहाची दृष्टी तपासली जगातील सर्व देह भगवंताची निर्मिती म्हणून जीवात्म्याने ते कसेही असले तरी त्यांच्यावर प्रेम केले पाहिजे द्वेष नाही.

द्वेषाची कारणे :- ① मालकीची भावना :- माझे कोणी मानत नाही म्हणून इतरांबद्दल द्वेष निर्माण होतो. येथे मी जगाचा नम्र सेवकही भूमिका असावी.

② अमुक माणूस माझे बिघडवतो. सुख किंवा दुःख माझ्या कर्मामुळे मिळते माझे बिघडवणाची कोणाला शक्ती नाही. ही भूमिका असावी.

③ अमुक माणूस पापी आहे :- तो पापी राहण्याचे कारण मी आहे. मी त्याच्याजवळ पोहोचलो नाही. हा दोष माझा ही भूमिका असेल, तर सर्वभूतांविषयी द्वेष उत्पन्न होणार नाही.

भक्ताची ही एक वृत्ती :- भक्त अधर्माला धर्म मानत नाही. अज्ञानाचा द्वेष तर अज्ञानीवर प्रेम करतो.

Scanned with OKEN Scanner

तो खोट्या परंपरा तोडतो. । देव जिवन अयशस्वी साळ्या-बदलाचा त्रास आहे. जीवनात पुरुत्ता असेल तर अडचन होता येईल.

द्वेषाची गरज ! अपराधांची - दोषांचा, रोगांचा द्वेष करण्यासाठी आहे. आपले भूतमात्रावर जेवढे जास्त प्रेम तेवढे त्याच्यातील दोषाचा, अपराधाचा रोगाचा तीव्र द्वेष निर्माण होईल जीवात्म्याने प्रभूवर जेवढे अधिक प्रेम असेल तेवढा तो दुर्गुणाचा तीव्र विरोध अथवा प्रतिकार करतो

- भगवंताशी लग्न करताना भक्तीची भूमिका वधूची असते. म्हणून सप्तपदितील प्रतिज्ञेप्रमाणे भक्ताने भगवंताचे जगातील सर्वांचा तमोगुणी, रजोगुणी. वेडे इ. सेवाकार्याची तयारी दाखवावी लागते.

साधना करून भक्त सात्विक, विवेकी, सज्जन, विचारी बनला तरीही तमोगुणी, रजोगुणाबद्दल त्याने तिरस्कार, द्वेष करू नये.

अल्पज्ञी अभक्त, असेवाभावी, भगवंत द्वेषी इ. गीतेचे अनधिकारी असे भगवंत सांगतात.

ज्ञानेश्वरादि भक्तांकडे आपणाला गीता मिळाली.

भक्ताला दुर्गुणांचा नव्हे तर दुर्गुणाचा तीव्र दोष व तीव्र राग असतो. रावणातील असलेला दोषांचा तीव्र द्वेष म्हणून रावणाला रामाने मारले. परंतु रावणावर तेवढेच प्रेम म्हणून त्याला स्वतचा शाप सांगून विभिषणाकडून त्याचे औत्यसंस्कार करवला

अद्वैत मध्ये तटस्थ राहायचे नसते. त्यात भूतमात्रावर प्रेम करायचे असते लग्न संबंध जसा दोघातील संबंध नसून कुटुंबातील संबंध तसा भगवंताचा हा वैश्विक कुटुंबावर प्रेम करायचे.

(2) मैत्री: स्नेहाने करायचे, सज्जन, सत्पात्री, सद्विचारांशी मैत्री करायची, वैभव, संपत्ती, सत्ता इ. न दिसणारा व अज्ञान, दारिद्र पकडून तयाचा तिरस्कार न करणारा मित्र, भक्त आपले मित्र दुर्बलांचा द्वेष तर दुर्बलांवर प्रेम करायचे. मैत्रीत स्नेह आहे ईर्षा किंवा तटस्थता नाही. सात्विकतेकडे वळून जे अजून सुटले नाही. त्यांच्या बरोबर मैत्री करायची असते. शिक्षण, भगवंतासारखे गुण जीवनात आणायचे असतील तर अमुक तत्व, अमुक व्यक्ती वर प्रेम करणे अपेक्षीत, भगवंताचे प्रेममय रूप नामच थोडयांना पाहायला मिळते.

मैत्री: - दुसऱ्यासाठी जे करावे ते स्नेहाने करायचे केवळ कर्तव्य म्हणून नाही. जगातील वाईटातील वाईट लोकांवर प्रेम करायचे सद्विचारांशी मैत्री करायची सज्जनांशी मैत्री करायची जो सत्याचा होतो, जो प्रभूसाठी झिजतो तो सज्जन आपण मालक व गुलाम दोन्ही बनतो. (मुलाचा पत्नीचा मालक)

वैभव, संपत्ती, विद्वत्ता, अधिकार यांनी विमुख न जाणारा आणि गरिबी, अज्ञान, दरिद्र पाहून त्यांचा तिरस्कार न करणारा मित्र बनू शकतो मित्र स्पष्ट वक्ता असतो जसे तुकाराम महाराज शुद्ध, स्वच्छ बनलेल्या भक्तांना कुष्ठ, कुत्र्या व शेणातील किडा बनलेल्या लोकांच्या संपर्कात यावे लागते त्यांचा दुर्गंध सहन करावा लागतो तरीही ते त्यांच्याशी मैत्री राखतात. त्यात आपल्या राजकारणासारखा स्वार्थ नसतो.

दुर्बलांचा द्वेष व दुर्बलांवर प्रेम, अहंता वजा मैत्री करायची. मैत्री शब्दात स्नेह निर्माण करणे अपेक्षित आहे. त्यात उपेक्षा किंवा तटस्थता मान्य नाही.

तुम्ही थोडे सात्विकतेकडे वळला असाल तरीही जे सात्विकतेकडे वळलेले नाहीत त्यांच्याशी स्नेह जोडायचे शिक्षण घ्या. त्यांच्याबद्दल तुच्छता दाखवून चालणार नाही असा भगवंत सांगतो. भगवंतासारखे गुण जीवनात आणून जीवाने स्वतची उंची वाढविली तरच भगवंताबरोबरचे हक्क लग्न करण्यास पात्र होता येईल. भगवंताची अनेक रूपे जसे भगवंत लोभमय आहे. तर त्या लोभाचा एकदा गुण आपल्यात घ्या पहिजे. भगवंत काममय आहे. भगवंत लक्ष्मीकांत आहे. तो प्रेममय आहे. ६ रूपे भगवंताची आहेत.

Scanned with OKEN Scanner

Page No.
Date / /

हया सर्व रूपांवरोबर बसण्याची पात्रता असली पाहिजे.

काहीमिळो व न मिळो - अमुक वस्तूवर अमुक तत्वावर प्रेम आहे - असे विशुद्ध प्रेम करण्याचे शिक्षण घ्यावे. ज्याच्याकडून मायदयाची अपेक्षा त्याच्याशी देवी संबंध जोडा ते विकसित करा आणि त्याच्यावर प्रेम करून दाखवा भगवंताने दिलेल्या तो आज सर्व त्याच्यावर प्रेम करायचे आहे हे शिक्षण पु. दादा आपणाला भक्तीमिरीच्या गटातून देत असतात.

प्रेम करणे फार मोठा अभ्यास आहे. सुखाच्यावर निरपेक्ष, निरोधिक प्रेम करताना सुरुवातीला थोडा त्रास होणारच परंतु अभ्यासाने तो ठीक होतो.

भगवंताचे प्रेममय रूप सार्वजनिक नाही.

भगवंत फारच थोड्यांनाच प्रेममय रूप दाखवतो अपेक्षाशवय जायला मिळो व प्रेममय रूप पहायला मिळो हा गोष्ट वेगळी.

थोडक्यात भगवंताशी जोडण्यासाठी मैत्र हा गुण जीवात्म्याने स्वतःमध्ये आणला पाहिजे.

3) करुणा :-

Page No.
Date / /

नारायण करुणागर :- भगवंताचे करुणागर हे सर्वव्यापक रूप जीवात्म्यात करुणा असली पाहिजे भगवंताच्या ह्या रूपाशी वरू शकू अशी पण ला जीवात्म्यात असली पाहिजे.

करुणेत दया, आत्मियता व कृतिशीलता ह्या तीन गोष्टी येतात. कृतिशीलतेशिवाय करुणेला सुरवात होत नाही.

जीवात्म्याने प्रथम स्वतःवर करुणा करायची म्हणजे सुंदर शरीर, बुद्धी, चित्त, संपत्ती हे भगवंताने दिले परंतु मी काय केले? ही स्वतःपासून करुणेची सुरवात.

आपल्यात स्वतःबद्दलच आत्मियता नाही. आपल्याला स्वतःबद्दल दया येत नाही आणि स्वतःसाठी करण्याची कृतिशीलताही आपल्यामध्ये नाही. साधकाने स्वतःची करुणा वाटली पाहिजे निरपेक्ष, निष्काम वृत्ती काही करण्यासाठी मी बुद्धी चालवलीच नाही. अशाप्रकारे मानसाने स्वतःबद्दलची करुणा भाकली पाहिजे.

लोक, क्षुद्र, दीन, हीन, लाचार, अस्वस्थ, अस्वस्थ त्यांच्याबद्दल आतडे तुटले पाहिजे त्यांच्यासाठी काही तरी करण्याची तडफड पाहिजे हे साधकाचे सर्वव्यापक करुणामयतेचे रूप हेच साधकाची सिद्ध अवस्था.

कारुण्य पूर्ण माणूस कोणाची वाट न पाहता काम करू लागतो.

भगवंतापासून, ध्यान अंतापासून विभक्त झालेल्या लोकांना बघून आपल्या अंतःकरणात कारुण्य उभे राहिले पाहिजे. जगाचित्ता, बुद्धीचा निर्माता असलेल्या भगवंताची व्यथा बघून त्याची करुणा आली पाहिजे. दुःखाचीम, पतनाचा पतनाची परिसीमा इ.

त्याची करुणा आली म्हणून तो राजा दिवस जगात घालवले.

निमैवोशी रुपिवलोके जीवमूला सनातन - भगवान भगासाठी करुणेने भरलेला आहे. भक्तांचा अंतःकरणात भगवंताची ही व्यथा पाहून कारुण्य निर्माण होते.

भगवंत जीवांना दर्शन देतो परंतु भगवंताची कोणी कदर करत नाही हे पाहून भक्ताचे हृदय कारुण्याने भरून येते.

हया करुणामय कृपाहृदयेवर कसब्याची पाऊलता जीवात पाहिजे जीवाने स्वतःच्या शक्तीप्रमाणे कारुण्य वापरले तरच भगवंताशी लग्न लावणे शक्य आहे. म्हणजेच म्हणतो प्रत्येकाने चार स्त्रीयांशी करुणा मैत्री. पुरुष व स्त्री, लग्न केलेच पाहिजे जीवात्मयक करुणा असेल तरच तो भगवंताशी लग्न लावू शकेल.

(४) निर्मम :-

'मम' जो 'मम' बोलतो तो बांधलेला न मम म्हणतो तो मुक्त - मम मध्ये बंधन आहे. न. मम मध्ये मुक्ती.
आत्मीय कोण - वित्त, स्त्री, किर्ती इ ? - नवातील तर न मम म्हणा - न मम बोलाण्यात शुष्कता व तिरस्कार असता कामा नये. नम्रपणा विश्व मधुर व आकर्षक वाटले त्यापेक्षा विश्वभर मधुर व आकर्षक वाटला म्हणून ते न मम बोलले यात माधुर्य, आर्द्रता आहे, निरसता, तिरस्कार नाही. विश्वाला कटाळून न मम म्हणायचे नसते विश्वामध्ये स्वतःचे स्वत्व मिसळून न मम म्हणायचे मी कोणाचा तरी आहे असा माणसाच्या मनाची भावना असते. कोणाचा तरी बनल्याशिवाय माणसाचे स्वत्व प्राप्त नाही व 'स्व' स्वत्व गेल्याशिवाय मम सुटत नाही तोपर्यंत माणूस बांधलेला राहतो. आणि बांधलेल्याशी भगवंत लग्न करीत नाही.

साधक भगवंताच्या सृष्टीचे लौकिक व्यवहाराचे 'मम' घेऊन प्राप्त नाही. तसेच भगवंताची संपत्ती वैभव इ. मम करण्यासाठीही प्राप्त नाही तो बौद्धिक व आध्यात्मिक दृष्टीने 'मीच माझा नाही' ह्या स्थितीला पोहचलेला असतो

भगवंत असा सांगताना वेद व तत्ही विचारांचे सार आहे असे सांगतात. साधकानेही सद्विचार सांगताना हे भगवंताचे वेदाचे आहेत माझे नाहीत असेच सांगितले पाहिजे.

म्हणजे असे सद्विचार माझे म्हणून सांगितले नाही म्हणून साधकाने ही विचारावद्दल न मम म्हटले पाहिजे

Page No.
Date / /

भगवंताला वाटते प्रत्येकाला सगळ जमम म्हणतो परंतु सत्कर्मे तरी मम म्हणत असशील परंतु येथे साधकाची भूमिका वेगळी असते. तो म्हणतो सत्कर्मे भगवंताने केलीत आणि ती साधकाच्या जागाने हे भगवंताचे प्रेम त्याला गुदगुल्या करतात.

मय्येव मन आधत्स्व - असे म्हणून जीवात्मा भगवंता - ला मन हे देऊन टाकतो त्याच्यातील सद्गुण भगवंताची कृपा अशी त्याची पक्की समजूत असते. ते त्याच्या कर्तृत्वाची नाही माझ्या साधनेतील दुबळा व चिवटपणा हे गुण भगवंताचे आहेत.

शेवटच्यात सद्गुणासाठी सत्कर्मासाठी न मम म्हणायचे आहे हे दोघेल तिरस्कारानें नाही तर प्रेमाने यज्ञ माझे आहे असे बोलण्यात सुगंध नाही. पुष्पने प्रसन्न रूपात दिले. असे बोलण्यात सुगंध सौंदर्य आहे. भगवंताच्यापर्यंत जाण्यासाठी प्रथम प्रामाणिक बनले पाहिजे त्यानंतर न मम म्हटले पाहिजे. तुझ्या मर्जीने झाले हे पहिली प्रामाणिकता, तुझ्या मर्जीने मी केले हा दुसरी प्रामाणिकता, भगवान तू केलेस इथपर्यंत पोहचणे - एवढी कुवत्ता ही असणारी यश भगवंताचे म्हणून न मम म्हटले पाहिजे शेवटी हा देह हा माझा माझ्यासाठी नाही - ती भगवंतासाठी आहे. म्हणून न मम म्हटले पाहिजे तरच भगवंताबरोबर लग्न करता येईल.

Scanned with OKEN Scanner

(5) निरहंकार :

गीता 'निर्मम' बनून 'अहंतारहित' निरहंकारी बनण्याचा आग्रह धरते.

वित्त, पत्नी, मुलगा सौंदर्य क्षणिक आहे हे सर्व माणसाजवळ असेल तर आनंद आहे परंतु दुसऱ्याला तुच्छ ठरवू नये. गीता वाचल्यामुळे विवेक प्राप्त होतो. व वस्तू बद्दलचा अहंकार माणूस विवेकाने काढू शकतो.

लक्ष्मी वित्त क्षणिक आहे याची जाणीव झाली की अहंकार जातो. माणसाला बुद्धीचा मोठा अहंकार असतो. बुद्धीत उतरेल तेच करेन असे बोलणे-डोलणे अहंकार आहे. अशा अहंकारामुळे गर्विष्ठ माणूस तत्त्वांचे अनुभव स्वीकारायला तयार होत नाही. काही लोक साक्षात्काराचा, काही भक्ती, काही आत्मीय आनंद समजायला असतात परंतु बुद्धीचा अहंकारामुळे हया गोष्टी कुचेष्टेचा विषय ठरतात. अहंकार माणसाचा सत्यानाशाचे प्रमुख कारण साधक असे हृदयातून कामाला काढून टाकतो. त्याचा हाही विश्वास असतो की हृदय वैभव संपन्न व सुंदर आहे ते महान शिल्पकाराचे शिल्प आहे. पण त्याला मूर्ती नाही त्या मूर्तीचा प्राणेवर हा अहंकार स्वतच बसण्याची भीती त्याला वाटते.

न मम मध्ये बुद्धीचा अहंकार चालू राहतो. अहंकार काढणे कठिण आहे.

नीतिमत्ता, भावनाला व भक्तालाही अहंकाराचा दोष लागतो. अहंकारी माणूस दुसऱ्याला तुच्छ ठरवितो हा पहिला दोष व वस्तू बद्दलची मालकी बाळगणे हा दुसरा दोष हे अध्यात्माच्या दृष्टीने दोष आहेत माणसाचा अहंकार समाप्त होतो. लक्ष्मी, सरस्वती, अधिकार दिला ह्याच्यावर भगवंताची मालकी व ही सृष्टी भगवंताची दुसरी भगवंताचा म्हणून तो अस्वच्छ, असंस्कारी असू शकेल (वासुदेव : सर्वमिति) त्याचे जीवन भगवान चालवतो मग तो तुच्छ असूच शकत नाही असे समजून दोन्ही दोष काढून टाकता येतात (वासुदेवसर्वमिति) नीतिच्या दृष्टीने अहंकार निघून गेल्यानंतर साधकाचा

जीवनात नैतिक हेतूने अहंकार निघून गेल्यानंतर साधकाला सात्विक अहंकाराला सुरवात होते. वस्तूला अहंकार दुसऱ्याला तुच्छ असितो तर सात्विक अहंकार असला पाहिजे. परंतु तो आत्म केंद्रित नसता प्रभूकेंद्रित असला पाहिजे.

सात्विकतेला व दैवी विचारा विरुद्ध वागणाऱ्याबद्दल माझ्या मनात संताप असेल तो अहंकार प्रभू केंद्रित अहंकार. अशा माणसात रागद्वेष असतात ते सुद्धा प्रभू केंद्रित होते. असा प्रभूकेंद्रित सात्विक अहंकार अध्यात्मात त्रास देत नाही.

मी माझा आहे म्हणून विकास करून मला सद्गुणी सात्विक बनले पाहिजे. येथून सुरवात करून मी कोणाचा तरी आहे. याला स्वतचे स्वत्व समर्पण भगवंतात मिसळून टाकायचे माझे कधीच नाही या भावनेने संपूर्ण संगोपन केल्याने निरहंकारता येते. भगवान मी तुझा आहे. आता मला तुझ्याशी लग्न करायचे आहे. परंतु ही पूर्ण निरहंकारता नव्हे. सत्यपि भेदापगमे नाथ तवाहं न मामकीनस्त्वम् । सामुद्रो हि तरङ्गः क्वचन समुद्रो न तारङ्गः — ह्या स्थितिला पोहचले पाहिजे. मी तुझा आहे तर मझा नाही. अशी भूमिका साधकाची असेल व ह्या भूमिकेबद्दल भगवंताला सर्वांगी वाटल्यानंतरच भगवंत साधकाशी लग्न करायला तयार होतो. याला च निरहंकारता म्हणतात.

नैतिक अहंकार, सात्विक अहंकार, भावपूर्ण अहंकार आणि आध्यात्मिक अहंकार गेल्यानंतर निरहंकारता येते.

प्रभूचा आपलाच होणे — प्रभूचा होणे, व प्रभूशी लग्न लावणे ह्या उतरोत्तर चढत्या पायऱ्या माणसाने भगवंताला आवडेल असे विचित्र भगवंत भगवंताला आवडणारे गुण जीवनात विकसित करून प्रभूचा बनला येते व शेवटी सर्वगुण स्वीकारून तो प्रभूचा बन शकतो.

(6) # जन्म दुःख सुख : जीव

Page No.
Date / /

जीवनात सुख-दुःख हे प्रवाह येणारच सुख दुःखाकडे पाहण्याच्या दृष्टिकोण भगवान तपासतो. सुखदुःखाच्या प्रवाहाने जीवन नौका डगमगले ही प्रथम अवस्था विद्यार्थी दशा.

सुख दुःख येतात त्याची जी अनेक कारणे जीवात्मा देतो त्यापैकुयी भला जे मिळाले तो माझ्या कर्मामुळे भगवंताने संभाळलेल्या कर्मामुळे माझी कर्मे प्रभू संभाळील अशा श्रद्धेने जेव्हा माणूस कर्मे करू लागतो तेव्हा तो भगवंताला आवडू लागतो. प्रभूवरील श्रद्धेने केलेल्या कर्मालाच निष्काम कर्मयोग म्हणतात.

यत्करोषि - - तत्कुरुष्व मदर्पणम् -

भगवंताला अर्पण करण्यात बुद्धी आहे. भला जे काम मिळाले तो माझ्या पुरुषार्थाने नाही तर भगवंताने संभाळलेल्या कर्मामुळे. माझ्या कर्माने ~~मिळाला~~ मिळाले यातून अहंकार काढून भगवंताचा प्रसाद मिळाला असे मानणारा जीव भगवंताचा झाला असे म्हणावे ही पुढची पायरी आहे.

माणसाने भगवंताच्या भरवशावर सत्कर्मे केली पाहिजेत कोणत्या आशेने किंवा समाज जोडवील, पुढच्यासाठी देवील नाही.

सुख-दुःख म्हणजे जीवन असे जगून पुरुषार्थाचा निश्चय म्हणजे जीवन हर गीतेचा दृष्टिकोन माझी कर्मे, बंगला, पैसा यात सुख आहे जे मिळाले ते माझे नसून प्रभू प्रसाद आहे - ही दृष्टी जर पोसलेली असेल संवर्धिलेली असेल तर जीवनात जे सुख येईल ते प्रसाद होईल.

सुख अथवा दुःखाचा स्वीकार माझे म्हणून तो न करता कर्माने मिळाले ह्या दृष्टीने न करता प्रभूने मला पाठविलेला प्रसाद म्हणून तो करायचा असतो. भगवंताने दिले यातही कर्म-अहंकार येतो. म्हणून एक खेळ म्हणून भगवंताने माझ्याकडे सुख दुःख पाठविले ही भावना ठेवा आहे.

सुख दुःख स्विकारण्याचे वेगळाच ठेवा.

(1) कर्मफल कपाल (2) भक्त म्हणून (3) प्रसादकपाल (4) खेळ म्हणून

उगाच, लाडक्या जीवाला भगवंत हया स्थितीत सुखात्मा ठेवतो. व स्वतः आनंदात्मा असल्यामुळे त्याच्याशी लग्न करण्यास हया स्थिती तयार होत नाही.

जो निरुपाधिक आहे तो आनंद व सोपाधिक आहे त्याला सुख विषयाने मिळतो तो सुख व विषयाशिवाय मिळतो तो आनंद.

सम दुख सुख हो म्हणजे सुखातून आनंदात येणे सुखाच्या मागे जो लागतो आनंदाच्या मागे लागणे.

हेतात वस्तू पाहून सुख पण होते व आनंदही होतो. सुख इंद्रियापर्यंत राहते व आनंद आत्म्यापर्यंत पोहचतो. वस्तू आत्म्यावर आघात करतात व आनंदाचे कारणे सुरु होते हा विकास आहे.

महापुरुषांना वस्तूची अपेक्षा असते आणि भगवंताला नाही म्हणून हया आत्मानंद आहे त्याला वस्तूची गरज नाही.

महापुरुष अशा प्रकारे आत्मानंदाच्या सामोरा जात पोहचतात

साधक भगवंताला सांगतो मी वस्तूनिष्ठ सुखाने आनंदित होत नाही. त्याच्यामुळे केवळ माझा आत्मानंद प्राप्त होतो. आनंदासाठी मला वस्तूचा आघात हवा असतो. तू माझ्यावर कृपा करून माझ्यातही वस्तूचा आघातशिवाय आत्मानंद सुरु होऊ दे. पुढच्यासाठीच मी तुझ्याशी लग्न करू शकतो. सम-दुख दुखाचा विवेक झाला खोल गेल्यानंतर तुझ्या व्यवहारात सुख-दुख विडेच्या स्वरूपात येते.

लग्नात मिलन व समीप सानिध्य अपेक्षित व असते परंतु सुखदुःख स्थितीतू भगवान वधिपाटीच्या आडमुळे (जिवाबरोबर) बोलूही शकत नाही.

व भगवंताला निर्गुण स्थितित त्याला कोणाचीही गरज नसते अशा वेळी हे उमजत असताना सुख-दुःख स्थितीत राहिले पाहिजे.

पुढे उमजत असताना भगवंताचे हे सर्व सद्गुण वाटत-त कारण भगवंत सर्व करतोत ते आर नवून देवावरच प्रवर्तते, आहे हे जाणत असतो - तो भगवंताला सांगतो मास्या मास्या इच्छेने सगुण निर्गुण दोन्ही विलक्षण एक मला ज्ये संगशील ते सर्व कबूल सम दुःख सुख ॥

7 क्षमी

पुढचा पायरीवर 'क्षमी' असतात.

अज्ञानी, अंधःकारीलोकांचा तिरस्कार न करणे हे भगवंताला आवडते. अस्वच्छ, दीन, हीन लाचार इ. लोक कुणाक शक्तीला हा विश्वास व त्यासाठी जे काही करायचे ते प्रेमाने अशी सहनशीलता - क्षमी असावे लागेल.

असमर्थांना समर्थ बनून जगविण्याचा प्रयत्न करणारे आहेत ते भगवंताला आवडतात. अशा प्रकारची सहनशीलता असेल तर त्याला क्षमी म्हणतात. दीन संघर्षातून उभे राहता - उमजत होत असताना अधिक सहनशीलता ठेवावी लागते. हे लोक तुला वेडे, मुर्ख ठरवतील तरी ममवाशी जीवलोक - म्हणून तुला सहनशील बनावे लागेल.

साधक वरचेत साधक वात्सल्यभाव से गोपतो. जगाकडे वात्सल्यदृष्टीने पाहतो. तो सहनशील बनलेला असतो परंतु.

Page No.
Date / /

गाढदास्थान, भगवंताबद्दल उलटे-सुलटे बोलणाऱ्या बद्दलही सहनशील व्हावे लागेल.
भगवंताशी लग्न केल्यानंतर लोकांच्या-घरच्या आपाप कमतो. ते भगवंताला दिव्या देतात तेव्हही सहनशीलता टिकवी पाहिजे ही सगळी. भयस्थाने भगवंत जीवात्म्याला दारवलतो. व पुढे लग्नामुळे इच्छा शक्ती येते व डोके वरावलेस तरी समोरचा भस्म होऊ शकेल. म्हणून दुसऱ्या धामी बनावे लागेल देवी व आध्यात्मिक लग्न करण्याची मनःस्थिती कशी असली पाहिजे हे भगवान समजावीत आहे व जीवाला साधना करण्यास सांगत आहे.
प्रभूला आवडत्या होणे हयात वगडेपणा असू शकतो प्रभूचा होण्यासाठी आत्मियता असली पाहिजे व प्रभूशी लग्न करण्यासाठी एकताच असली पाहिजे.

Scanned with OKEN Scanner

(8) संतुष्ट: कैसे?

Page No.
Date / /

भगवंत जीवात्म्याचे जीवन तपासतो - वस्तूबद्दल आवड, निवड वस्तूला विषय ठरवितो. भगवंताने विषयासाठी कान दिले, देखण्यासाठी उत्सुकता दिली आणि समजण्यासाठी बुद्धी दिली.

जीवनात विषयाबद्दल आग्रह नसावा. तो विषयाबाबत तृप्त / संतुष्ट: आहे का? भगवान तपासतो.

विषयाबाबत असंतोषामुळे व्यथा निर्माण होते - चित्त अशान्त होते, इंद्रियामध्ये असंतोष उभा राहातो, मन चलित होते, बुद्धी स्खलित होते. अशा माणसाकडे भगवान लक्ष लावणार नाही.

गीताशास्त्र काही गोष्टींसाठी संतोष व काही गोष्टींसाठी असंतोष राखण्यास सांगते.

पिंडेसाठी असंतोष विषयाबाबत संतोष, जीवनाच्या बाबतही संतोष असावा. जीवनात संतोष राखणे हे ज्ञान आहे. ते ज्ञान ज्याच्याजवळ असते तो भगवंताला आवडतो.

जो काळाबद्दल तृप्त तो भगवंताला आवडतो. जीवात्म्या मध्ये शांती असेल तर इंद्रिये, मन बुद्धी, सर्व शक्ती वाढेल व अशांती असेल तर शक्ती घटेल.

संतुष्ट राहण्यात जीवन सुसह्य होते व जीवन विकासही होतो. मन स्वस्थ व शान्त असेल तर जीवात्मा उपभोग घेऊ शकतो विकास साधू शकतो संतोषामे कार्यक्षमता वाढते. वस्तूनिष्ठ मोठेपणात संतोष राखला पाहिजे व आत्मनिष्ठ मोठेपणातही संतोष राखला पाहिजे. तृप्तीमध्ये सुगंधी तर अतृप्ती मध्ये दुर्गंध आहे. कुबुद्धीतला व आसक्ता आहे. जीवात्मा भगवंताशी लग्न करू पाहात असेल तर त्याने संपूर्ण समर्पण करायचे आहे

म्हणून जीव अपूर्ण असावा तो पूर्ण असावा. आपला संतोष अगतिकपणे आलेला आहे. असंतोषाचे आपल्या जीवनावर कोणते वाईट परिणाम होणार आहेत हे जो माणूस नीट घेतो तो माणूस आपण होऊनच संतुष्ट होईल. समजून

जीवनात असंतोष घुसला तर भोगात भक्तीत व अध्यात्मिक विकासात मागे कार्यक्रमात घटेल म्हणून माणूस समजून संतोष स्वीकारतो. माणूस संतुष्ट राहिला तर आत्मा राम संतुष्ट होतो. व मानसात आत्मिक प्रसन्नता येते.

जो भगवंताला आवडतो तो स्वतची कार्यक्रमात भोगाऐवजी विकासात वापरू लागतो. तो भगवंताचा होतो. तेव्हा त्याला आध्यात्मिक संतोष प्राप्त होतो. भगवान त्याच्याशी लग्न करतो.

अशा जिवात्म्याला पाहून भगवंताला जीवात्म्याशी लग्न करण्याची अपेक्षा निर्माण होते. व जीवात्म्या शी लग्न करण्यास तो जीवात्म्याकडे जातो. अशी जीवात्म्याला खंती होते.

भगवंताला आवडण्याचा, भगवंताचा होण्याचा आणि भगवंताशी लग्न करण्याचा अशा तिन्ही पायऱ्यावर संतोषाची गरज संतुष्टची गरज आहे.

(५)

सतत योगी

Page No.
Date / /

भगवंताने सतत योगी :- योगी बनण्याचा आग्रह धरला आहे. युक्त - म्हणजे जोडले जाणे. आपण विषय - पाशून मिळणाऱ्या सुखाशी जोडलेले आहोतच परंतु जो सद्गुणांशी सद्विचारांशी, सत्कर्माशी सत्ज्ञानाशी व सत्स्वरूप भगवंताशी जोडला गेलेला असतो तो योगी सुखादायक निश्चित ध्येयासाठी जोडले जाण्यासाठी जी साधना करण्यात येते. ते योगित्व आध्यात्मात मान्य आहे. सतत योगी म्हणजे जो सतत भगवंताशी जोडलेला असतो तो योगीलिल भोगार्थना / सुकामना निघून गेलेली असते त्याला योगी म्हणतात.

जेविसे तासू भगवंत माझ्या बरोबर आहे हे ज्ञान ज्याला झाले तो सतत योगी

योगीचे प्रकार :-

भोगार्थ योगी - यात दोन प्रकार

(1) मोबदला घेऊन भागवत शिकविणे

(2) पुढच्या जन्मात पुण्य मिळेल म्हणून भागवत शिकविणे

तिसरा प्रकार प्रेमार्थ योगी तो प्रेमामुळे भगवंताशी जोडलाच जातो.

चौथा प्रकार :- स्वभावतःच योगी.

कोणत्याही कारणाशिवाय स्वभावतः भगवंताकडे वळतो त्याला सतत योगी म्हणतात

मुक्ती किंवा पुण्य अशा वरच्या श्रेणीतील कारणांसाठी जरी तो भगवंताशी जोडला असेल तरीही त्याला सतत योगी म्हणत नाही.

भगवंतप्रेम आपल्या स्वभावात घुसले पाहिजे दुसऱ्या दुसरा जन्म त्याची उभारणी करील सांगितल्यानंतर स्वभावतः प्रेम शुरू होते. जो स्वभावतः योगी होतो तो कधी कधी बदलत नाही.

Scanned with OKEN Scanner

जो सतत योगी असतो तो भगवंताचा अंश बनतो. तो सतत योगी आहे की जाणे पहिल्यासाठी, अशा अंशावतार - रान, भगवंत जगामध्ये पाठविलो ते ब्रम्हर्षी, राजर्षी (अर्थ, व देवर्षी म्हणून जगात येतात व भगवंताचीच सेवा करीत असतात. हे स्वभावाने योगी असलेले लोक प्रपंचच काम करणारे आहेत.

वस्तूकडे पाहताच योगायुक्त भोगाचा विचार आला तर तो जीव अपरिपक्व बनत नाही परंतु सतत योगी असतो त्याला कोणत्याही वस्तूचे सान्निध्य प्राप्त होताच त्याच्या पाठीमागे त्याला भगवंताचा हात दिसतो. कारण तो कोणत्याही स्थितीत भगवंताशी जोडलेला असतो म्हणून विषयोचा संभव राहूनही तो योगीच आहे.

अध्यात्मात जीव स्वतंत्र परिपक्व असतो पण आपण ब्रम्हर्षी, राजर्षी किंवा देवर्षी नसू तर साधनेच्या द्वारचे असते. साधना करताना सर्व मिळत गेलान गेलाच हे सतत योगीत्व टिकवायचे असते. जो योगासाठी मेहनत करतो तो योगी.

माणसाने स्वभावत: भगवंताशी योग झाला पाहिजे. योगासाठी योग झाला पाहिजे. त्यागार्थ योग झाला पाहिजे. त्यातच निष्काम योग झाला पाहिजे. योगार्थ योगी भगवंताला आवडतो. प्रेमार्थ योगी भगवंताचा होतो. आणि स्वभावत: योगी भगवंताशी लग्न करतो.

यत्न म्हणजे प्रयत्न करणे आणि आत्मा म्हणजे इंद्रिये ज्याने स्वतःचा इंद्रियांन पुढतरीर शिक्षण देवून जोपासले आहे. तरबेज केले आहे. त्याला सुतात्मा म्हणतात तोच भगवंताला आवडतो.

आपण इंद्रिये सुखासाठी आहेत असे समजतो तर आपण इंद्रियांचे गुलाम होतो. इंद्रिय माझ्या सुखासाठी आहेत स्वतःच्या सुखासाठी आहेत तो विकासाच्या मार्गात पुढे जाऊ शकतो.

सामान्य मानव इंद्रियांचा गुलाम बनतो पुढे इंद्रिये त्याचा सत्यानाश बनतात ते बुद्धीपर्यंत पोहचतात अशा माणसास गीता इंद्रियाराम म्हणते.

ज्याचा स्व जागृत असतो तो इंद्रियांना विकासाच्या मार्गातील मदतनिस मानतो त्याला विलास व विकास दोन्ही दिसतात. परंतु स्व इंद्रियांचा गुलाम होतो. त्याला विकास दिसत नाही.

ज्याचा स्व जागृत असतो तो इंद्रियांना साधन मानतो. इंद्रियांनी आत्मशक्तीचे दार उघडते म्हणून इंद्रिये हरि किंवा हरे यांना भेटण्याची दारे आहेत.

माणूस स्वतःचा स्व टिकून धरतो व इंद्रियांना विकासासाठी वापरू लागतो त्या वेळी तो भगवंताचा आवडता होतो. भगवंताचा होतो. त्याची इंद्रिये उत्तम रीतीने सेंगोपलेली असतात म्हणून तो जेव्हा आतील आनंद लुटतो त्यावेळी तो इंद्रियांना बाहेर ठेवतो अशा विभात्मा ला सुतात्मा म्हणायचे.

इंद्रियांना गुलाम न बनवता स्वतःपणे विलास व विकास यांचा खरा समजून घेऊन त्यांना विकासाच्या मार्गाने घेऊन जाऊन हरदार बनून भगवंताजवळ पोचायचे आहे.

भगवंताशी लग्न करायचे आहे. जीव व भगवान भेटले कि इंद्रियांना बाहेर निघून जायचे हया प्रक्रियेतील इंद्रियांचे सुख नाही इंद्रिय सुखाला प्रश्न नाही तर आत्मिक सुखाचा प्रश्न आहे.

(11) दृढ निश्चय :

Page No.
Date / /

माणसाचा सात्विक स्वभावाचा निश्चय पक्का असावा त्याचा त्याग सत्य सिद्धान्तावर विश्वास असला पाहिजे मी सत्याचा आहे असा विश्वास असला पाहिजे 'मी सत्य आहे' हा सिद्धान्त सत्य आहे केल्यानंतर मिळते हे चिरंतन सत्य, केल्या शिवाय काही मिळत नाही हे चिरंतन सत्य. केल्याशिवाय मिळत असे सांगणारांना आपली संस्कृती अंकुर उरवीते.

आपण माणसाला मुकट्ये सर्व हवे मुक्ती सुद्धा ही वृत्ती बरोबर नाही.

विकासाचा निश्चय पक्का असावा. चित्तकाग्रतेतून चित्तशुद्धी व त्यामुळे सत्कर्मे होऊ लागतात अशा माणसाला भगवंत सर्व सुखवस्तुंचा देतो. आणि असे काही जण सुख सोयीत अडकतात व साधणे पावून सत्कर्मापासून दूर राहतो भगवंताच्या परिक्षेत आपण नापास होतो ते आपला निश्चय पाहात असतो. आपला स्वभाव पाहात असतो भगवान भक्तीचा निश्चय पक्का आहे का ते पहातो माणूस स्थिरबुद्धीचा झाला पाहिजे ही पहिली गोष्ट ज्याला प्रिय मिळाले त्याने मार हरून जायचे व अप्रिय मिळाले तर उद्विग्न व्हायचे नये ज्याची बुद्धी बदलत नाही, जो स्वतचा मार्ग सोडत नाही तो पक्का निश्चयी आहे तो भगवंताला आवडतो.

भगवंताचे होण्यासाठी प्रयत्न करू लागतो तेव्हा भगवंत अनेक रितीने आपली परिक्षा घेतो व आपला निश्चय पहातो. भगवान वित्त, वैभव देऊन पहातो तसेच तो हे सर्व काढून ही घेतो. भगवान इतरांना आपल्या-कडे पाठवितो व असे आपणावर भक्ती, सत्कर्म इ. परावृत्त करण्याचा प्रयत्न करतात हे सर्व परिक्षेचे पेपर आहे. भगवंताने अर्जुनाला ही शक्ती, पाशुपती अस्त्र देताना अशा

Page No.
Date / /

एकदाची परिक्षा होतली. लग्न करताना माला पार्वतीचाही दृढनिश्चय पाहिला.

भगवान उगाच जीवांना जीवन बंद करून भगवंताशी क्रीडा करण्यास सांगतो. जीवन म्हणजे मी अपूर्ण हे सिद्ध करायचे व पूर्णता आणण्याचा प्रयत्न करायचा. माणसाला केवळ खेळण्यात आनंद नाही तर खेळाबरोबर जीवन हा हवे असते. परंतु लग्न केल्या नंतर जीवन खलास होऊन जाते आणि क्रीडा सुरू होते. म्हणून दृढनिश्चय हवा.

दृढनिश्चयाबरोबर मन-बुद्धी भगवंताला पूर्णत: द्यावी लागते.

मनातून वासना-लालसा काढून ते विशुद्ध केले तर भगवंत मन स्विकारतो.

मनाचे दोन प्रकार - कृत्रिम मन व स्वस्थ मन. कृत्रिम मन कृत्रिम असल्यामुळे त्रास देत नाही. स्वस्थ मन वासना उभी करते. त्यावर विषयाचा आघात होतो.

स्वाध्यायप्रवचनभाग्यां न प्रमादितव्यम् - हा एकच मन विशुद्ध करण्याचा मार्ग.

मनात चांगले विचार, बुद्धीत, चांगले संकल्प चित्तैकाग्रता वाढविण्याचा प्रयत्न. ह्या सर्वांत निश्चय पक्का. तर भगवंताला आपडू-वर्तन निरपेक्ष व आत्मीययुक्त असेल तरच भगवंताशी जोडले जाऊ शकू.

(12)

मयापित मनोबुद्धि

आसक्तीने भरलेला माणूस भगवंताकडे नगेला तर त्याने भगवंता-
-ला गुडगुल्या होतात. चित्त एकाग्र होते. तेव्हा भगवंताला आपले
देव्हा भगवंत 'मनाची' अपेक्षा करतो.

भगवंताला मन अर्पण करणे म्हणजे भगवंताजेच मनात येऊन
बसणे, राहणे, वस्ती करणे.

चित्तएकाग्रता वाढून मनाला मूर्तीचा आकार दिल्यानंतर
मनाचे शुद्धीकरण होते. मनाचे दोन भाग कृतिशील व
स्वस्थ कृती करतो तेव्हा इंद्रियाबरोबर कृतिशील मन जाते.
कृतीचा मनावर परिणाम होतो ते संस्कार रूपात कोठले
जातात त्यामुळे वासना निर्माण होते. कृतिशील मन इंद्रिया-
बरोबर विषयात फिरते पण ते मन वासना उभी करत नाही
ते भोगून पाहून निघून जाते. परंतु स्वस्थ मनावर विषयांचा
परिणाम, चांगले, वाईट, आकर्षण, तिरस्कार इ. संस्कार होतात.
म्हणून या स्वस्थ मनाचा संपर्क व्यवहारात तोडला पाहिजे
तरच समाधान मिळते. मनात अनुभूत (inexperienced state
of mind) विभाग हा जन्मोजन्मीचे संस्कारचे गोडाऊन या
विभागाला शुद्ध करण्यासाठी उजाळा करण्यासाठी चित्तैकाग्रता
साधायची असते. चित्तैकाग्रता वाढते म्हणजेच हे अनुभूत
मन शुद्ध होत असते.

कृतिशील मनाचे कार्य चालू असते. स्वस्थ मनाचा संपर्क
विषयापासून तोडलेला असतो. म्हणून ते संस्कार गोळा करत नाही
आणि अनुभूत मन विशुद्ध झालेले असते. त्या चित्तीला
जेव्हा मनात भगवान येऊन राहतो.

कृतिशील मन — इंद्रियाबरोबर काम करते. त्याचवेळी मनाचा
दुसरा भाग (स्वस्थमन) विषयाबरोबर वृत्ती झाली त्याचा
परिणामाचा संग्रह करते अर्थात ते संस्कार म्हणून स्वीकारते बुद्धि
ला ते संस्कार अनावश्यक वाटते. तर ते त्याना अननुभूत मनाच्या
गोडाऊन मध्ये फेकून देते. स्वस्थ मन प्रत्यक्ष दैनंदिन कार्य न करणारे
परंतु संस्कार स्विकारण्याचे कार्य करत असते.

स्वस्थ मनाचा विषयाबरोबर संपर्क तोडणे हाच खरा वेदांत

मनोनाश म्हणतात. मनोनाश म्हणजे मनाची स्वीकारण्याची शक्ती होय. जे स्वतःचा मनाचा विषयाशी संबंध तोडून टाकतात त्यांच्या मनात भगवंताची वस्ती असते. त्यानेच भगवंताला मन दिले असे म्हणतात. ज्याचे अनुभूत मन विशुद्ध झालेले असते कृत्रिम मन विषयात सरोवर. फिरते स्वतःचा मन स्वीकार उपयोग नाही. असे कुमार मन भगवंताला अर्पण होऊ शकते व अशा जीवाशी भगवंत लग्न करतो. फक्त मन तशी बुद्धी अर्पण करायची आहे. सर्वसामान्य माणसाची बुद्धी - किंकर्तव्यमूढ बुद्धी किंवा परप्रत्ययानेय बुद्धी - दुसऱ्या किंवा इंद्रिय आपल्याला हलवतात दुसऱ्याकडच्या वस्तूकडे इतकी बघून अनावश्यक असतो तरीही आपली बुद्धी आपण करीत. ती परप्रत्ययनेय बुद्धी

भावनाप्रधान बुद्धी, स्थिर बुद्धी हे बुद्धीचे दुसरे प्रकार. साधक स्वतःच्या बुद्धीला भावनाप्रधान बनवण्यासाठी प्रयत्न करतो. सर्व विश्व वासुदेव सर्वमिती, सर्व वासुदेवरूप आहे. असा समग्र होते. तेव्हा भाव निर्माण असा भावनाप्रधान बुद्धी व स्थिरबुद्धी भगवान स्वीकारतो.

म्हणजेच विचारात वेडे होऊन काम करतात परंतु त्याचे मन परिणाम स्विकारत नाही. ही स्थिती आणण्यासाठी बुद्धीने स्थिर झाले पाहिजे. मन बुद्धी दोघेही विकसित झाले पाहिजे. भगवंतावर बोधितप्रेम व स्वतःची बुद्धी भगवंताच्या बुद्धीवर घासली पाहिजे. ती बुद्धी भगवंताला आवडली पाहिजे. बुद्धीमध्ये विमर्श (reflective) केले पाहिजे

बुद्धीचा खेळ्या ->

(1) तर्क किंवा अनुमान / अनुमान करणे

बुद्धीचे काम - माणसाचा तर्क सृष्टिविषयक स्वार्थोपयोगी व दुसऱ्यासाठी तर्क असतो.

माणसाने स्वार्थविषयक, सृष्टिविषयक, तर्कशुद्ध, जीवन विषयक तर्क झाला पाहिजे.

Page No.
Date / /

(2) समस्याविमोचन → समस्याविमोचन - तटस्थ होऊन क्रिया रूक्ष न होता. आत्मीयतेने व भावनायुक्त सोडवे पाहिजे.

(3) चिकित्सावृत्ती - विध्वंसक न होता रचनात्मक असावी पाहिजे. जीवनविषयक रचनात्मक चिकित्सायुक्त विचार होत नाही तो पर्यंत त्याला भगवंत स्पर्श होत नाही.

(4) सर्वस्व समर्पणशील :- बुद्धीने जीवन विषयक सर्पण केले पाहिजे.

हे सर्व झाल्यानंतर बुद्धीचा कस्पा भगवान घेतो. इच्छा निश्चय व कामना भगवान करतो. बुद्धीने श्रद्धा संभाळली पाहिजे.

श्रद्धामयोऽयं पुरुष | ही श्रद्धा बुद्धी सेवायुक्त राहिली तरी बुद्धा भगवंतापर्यंत पोचते.

भगवान मन व बुद्धी मागतो आहे. मन, बुद्धी अर्पण करणारा सोडत भगवान लग्न करतो.

(13) यस्मान्नो द्विजते लोकः

जिवाला उद्विग्न न होता अनुद्विग्नता जीवनात आणण्याचा आग्रह भगवंत धरत आहे. लोकांना त्रासदायक होता कामा नये. व दुसऱ्या लोकांपासून होता कामा नये. जगातील दिनता, हिनता, मूर्खपणा पाहून उकळत जीव उद्विग्न होऊ नये असा आग्रह भगवंत धरतो कारण साधकाची उद्विग्नता भगवंताला पाहवली जात नाही.

जो आपडे सर्वांना तोच आवडे देवाला जो सर्वांना आपडतो गरिबांना, भांबेलांना, विद्वानांना, अभिमानांना, शिकलेल्यांना हे सर्वांना आवडतो.

God is love and Love is God

थोडक्यात जसे अमृतात पवित्र, शुद्ध, आणि सत्त्व आहे तसेच तिरस्कार नाही तसा दुसऱ्याही तिरस्कार नाही. थोडक्यात साधकाच्या जीवनात कोणाचा तीरस्कार राहतो

साधक पूर्ण विकसित झालेला असतो त्यामुळे लोक त्याच्याकडे समस्या घेऊन येतात त्यावेळी तो उद्विग्न होता कामा नये. साधकाची विचारधारा लोकांच्या डोक्यात उतरत नाही. म्हणून तोही उद्विग्न होता कामा नये लोकांच्या छुद्रतेमुळे साधक साधकाच्या विचारसरणीमुळे लोक उद्विग्न होता कामा नये साधकाला उद्विग्नता शिकवी पडिये. त्याने जिवनात थोडे वाकले पाहिजे. उच्च विचारसरणी असूनही सामान्य माणसाच्या डोक्यात जे उतरत नाही ते सोडून त्याला उद्विग्न करत नाहीत.

उद्विग्नता — अगतिकतेतून असहायतेतून येणे भगवान सांगतो माझ्यासाठी नुसता विश्वाची आसक्ती आहे. परंतु मी (भगवान) मिळाल्यानंतर लोकांची आसक्ती सुटण्याचा संभव आहे म्हणून साधकाने लोकांमुळे उद्विग्न होऊ नये व लोकांना उद्विग्न करू नये.

तत्वज्ञान व व्यवहार एकत्र चालले पाहिजे. जीवनस्पर्शी अध्यात्म व अध्यात्मस्पर्शी जीवन समाधानाचे पाहिजे. तत्वज्ञान व अद्भुत सामान्य माणसाला उद्विग्न करणार नाही असा संतुलन पाहिजे.

या स्थितीत भगवंताशी त्याने साधर्म्य साधले त्याला आत्मिक सुख मिळू लागले त्याला मर्यादा राखावी लागेल पुढेच नाही तर सामान्यासोबत सामान्यप्रमाणे रहावे लागेल. तो लोकांना भलतेच सोडून उद्विग्न करीत असेल दिव्य स्थान लोकापासून उद्विग्न होत असेल तर चालणार नाही. जो निर्विकल्प समाधीपर्यंत पोहोचलेला असतो त्याला या जगाचा पसारा क्षुद्र वाटतो. म्हणून भगवान सांगतो तू उद्विग्न होता कामा नये.

॥ यस्मान्नोद्विजते लोको लोकान्नोद्विजते च यः ॥

14
15

हर्षामर्ष योगे मुक्त :

Page No.
Date / /

जीवनात विमनस्कता नको - जीवनात हर्षाने, रडणे क्रोध, भीती इ. गोष्टी विमनस्कता आणतात. माणसाने रडवाने वेडेपीसे होता कामा नये - जीवनात सात्विक हर्ष उमा राहिला पाहिजे. स्वार्थी हास्य वेगळे आणि सात्विक हास्य वेगळे. माणसाच्या जीवनात उमूट व रुदनाची गरज आहे. तो लाचारीने किंवा अगतिकतेतून, दुःखातून नसावे तो भावनेतून असावे. माणसाच्या जीवनात सात्विक रुदन उभे राहिले पाहिजे. माणसाला स्वतःबद्दल स्वतःच्या जीवनाबद्दल हर्ष वाटला पाहिजे. ही पहिली पायरी. आपले हास्य व्यावहारिक, दुष्ट स्वार्थी असले तो तात्विक हर्षात परिवर्तीत करायचे असते. मी जन्मलो, माणूस बनलो, दुसऱ्या कामाला लागलो, काम आवडू लागले ह्या उत्तरोत्तर सात्विक हास्याच्या पायऱ्या. भक्त भगवंताला आवड लागली अशी स्थिती येते.

ह्या स्थितीत विक्षेप, विमनस्कता उभी राहते. भक्ताला जीवन क्रीडा वाटते म्हणून हर्ष मध्ये ही तो अविमनस्क असतो - अशा जीव भगवंताबरोबर लग्न लावण्याची पात्रता कमवितो

जशी हर्षाने, तशी, मत्सर क्रोध, उद्विग्नता व भीतीनेही विमनस्कता येते. भगवंताला अविमनस्क माणूस आवडतो. अशा लोकांची विमनस्कता ही दिखावू असते. ज्या जि-वाना अविमनस्कता असूनही तो विमनस्कता सामान्यासाठी दाखवावी लागते.

क्रोध - तत्वज्ञानाने क्रोध जातो - साधक अवस्थेत साधकाला सात्विक क्रोध येतो. पुढे तो आत्मसुख होतो. भगवंतामध्ये मन एकाग्र होत नाही म्हणून स्वतःवरच चिडतो. दुसऱ्या पायरीवर स्वतःवरचा क्रोध जातो. भगवंताबरोबर लग्न करण्याची तयारी होते. व भगवंत तयार नसतो म्हणून पुढे त्याला भगवंतावर क्रोध येतो. असला क्रोध विक्षेपात जमा आणतो. पण त्याच्यामुळे आलेली विमनस्कता

भगवंताला आवडते. भगवंताच्या झाल्याची ही स्थिती आहे. जीव जीवनाला खेळ समजतो तेव्हा त्याची विमनस्कता पूर्ण पणे निघून जाईल.

भीती => भीतीतून विमनस्कता येते, भीतीमुळे हताश होते. जीवनातून भीती काढून टाकण्यासाठी स्थिर बुद्धी जीवनात प्रकाश, भगवंतावर श्रद्धा ठेवणे विश्वास असला पाहिजे.

वित्तहानी, मानहानी, पत्नी, पुत्र इ. प्रियजन वियोग. हे सर्व स्थूल भय आपल्याला आहे. ते कमी झाले पाहिजे. भगवंतावरील विश्वास माणसाला भय कमी करून विश्वास निर्माण करतो. भगवंत स्पर्शाची जाणीव पाप उडून जातात. तोपर्यंत पापाचे भय असते. भीतीमुळे मन अस्वस्थ होते. म्हणून मन भगवंताकडे जात नाही. ईश्वरस्पर्शाच्या जाणीवेने भीती रहात नाही. त्याच्यातील परकेपणा निघून गेलेला असतो. म्हणूनही भय निघून जाते. जीवनातून भीती निघून जाते तो भगवंताला आवडतो. तो प्रभूचा आवडता झालेला असतो. तरी त्याच्या जीवनात एक प्रकारची भीती असतेच जगत (देह) टिकवण्यासाठी. स्वसात्विकता वाढली पाहिजे नाहीतर भगवान संहार करील अशी भिती असते त्याचे व्यक्तीगत भय निघून गेलेले असते जगाचे काय होईल ही भिती असते

भगवंताने दूर सोडले याचीही भिती साधकाला आहे. भयामुळे चित्तात अस्वस्थता येते म्हणून माणसाने निर्भय बनले पाहिजे.

उद्विग्नता - विषय मिळाले नाहीत अथवा मिळालेले विषय निघून गेले तर उद्विग्नता येते - विषय मिळाला त्याच क्षणी ते जाणार नाही या विचाराने उद्विग्नता येते. साधकाच्या जीवनात उद्विग्नतेचे प्रसंग येतात संसार व्यवहारात त्याचे लक्ष लागत नाही.

Page No.
Date / /

ईश्वराला स्वरूप देत असलेला गोष्टी त्याला निरर्थक वाटतात - साधकाचा जीवनात दिव्य उद्दिष्टता असते. हा भगवंताला आवडतो परंतु हा उद्दिष्टता जीवी हे अपेक्षा भगवंताची असते.

जे दिसते त्याच्यावर प्रेम करत नाही. तुझ्या भरवशावर, तुझ्या लोकांच्या रूपाने वेद, शास्त्र याच्यावर दादा देऊन मी चालतो आहे. जे दिसते त्याच्यावर मन चिकटत नाही. व तुझ्यावर मन चिकटले पाहिजे. तो तू दिसत नाही. साधकाचा जीवनात अशी उद्दिष्टता येते. ती व्यवहारिक नसून आत्मिक उद्दिष्टता आहे. (यतन्तोऽ प्यकृतात्मानो नैनं पश्यन्त्यचेतसः - हा गीतेचा प्रयत्नशील साधक.

साधक लोकांची जीवने अशी का? म्हणून उद्दिष्ट होते. परंतु त्याला भगवंताच्या स्वरूपाची जाणीव होते. साधकाला जे सुख मिळते त्यात तो प्रभू स्पर्श अनुभवतो. व त्याची उद्दिष्टता निघून जाते. अशा सर्व उद्दिष्टता साधक काढून टाकतो.

वस्तुनिष्ठ, वैयक्तिक, आत्मिक व वैश्विक अशी सर्व प्रकारची उद्दिष्टता निघून गेली त्याचे मन स्वस्थ झाले आता तरी भगवान त्याच्याशी लक्ष करेल का?

(१७) अनपेक्षा

निरपेक्षा माणूस कोण. अपेक्षा भागवताला हलका बनवितो. भगवंताच्या आवडता झालेला भक्ताच्या पायात प्रभू दिली आहे. प्रभू मिळत नाही.

सामान्याच्या डोक्यात लालसा, आशाभूतपणा, विषयासक्तीची आत्तुरता पहायला मिळते. हृदयातील भाव डोक्यात दिसतात भगवान डोके तपासत असतो आपल्या डोक्यात भगवंताला निस्पृहता, तृप्ती पहायला मिळाली पाहिजे.

प्रथम इंद्रिय सुखाची अपेक्षा असते. हे नैसर्गिक आहे.

Scanned with OKEN Scanner

Page No.
Date / /

इंद्रियांना वेगवेगळ्या अपेक्षा आहे. वस्तूपेक्षा माणसाला एकाच सुख अधिक वाटते. पुढे इंद्रिय सुखापेक्षा कोणाच्या तरी उणेची अपेक्षा असते. माणसाला जीवनात उणेची गरज आहे. भावजीवन खलास होते. त्या ठिकाणी मानव्य खलास होते.

उन्नत जीवाला उब मिळत जाते. आणि तो स्वतः जगाला भावनेने उब देते. त्यानंतर त्याला प्रभूच्या उणेची अपेक्षा होते. हा पूर्ण झाल्यावर बौद्धिक समाधानाची अपेक्षा असते. बौद्धिक समाधान प्राप्त झालेल्या महापुरुषांच्या डोळ्यातून आत्मिकता निघून जाते. आणि त्या ठिकाणी प्रेम व भाव दिसतो. मानवाचे भावजीवन फुलावे म्हणून लग्न, संसार आहे.

उन्नत जिवाला आपले चित्त शुद्ध व्हावे अशी त्याला अपेक्षा असते. जेवढी बुद्धी सुंदर तेवढे आपण भगवंताला आवडतो.

साधकाला जीवनात चित्तशुद्धीची बौद्धिक सौंदर्याची अपेक्षा राहते. बुद्धी सुंदर बनली की त्याला असे वाटते अशी बुद्धी भगवंताच्या बुद्धी समोर किंवा वाटते. त्यावेळी बुद्धीत अपेक्षा उभी होते.

साधकाला माझ्याबद्दल भगवंतामध्ये विश्वास निर्माण व्हावा अशी अपेक्षा असते.

भगवान मि तुझ्या जवळ आलो आहे. तुझे प्रेम, कारण पहाव आलो आहे. तुझ्यावर भाव ठेवीत आलो. मी तुझ्या परिघात पास होऊन येथवर आलो आहे. तू माझा हात पकडशील हा मला विश्वास आहे. त्यावेळी अंतरमन स्वस्थ होते. त्याला अनपेक्षा म्हणतात. अशी क्रिये - क्षेत्रा आली की डोळ्याचे सौंदर्य डोळ्याचा सौरभ बदलतो. व भगवान त्याच्याशी लग्न करतो. म्हणून निरपेक्ष बनणे हा फार मोठा गोष्ट आहे.

(27)

शुचि

शुचि — पवित्र - स्वच्छ व पवित्र बनावे मिळकतीतील भगवंताचा भाग काढून (नियमित) अर्थशुचि हस्तगत करता येते. असे ज्ञान झालेल्या मानवाला शुचि म्हणतात. विचाराचे पावित्र्य जिवनात पहिजे. दुसऱ्याचे दुःख पाहून दुखवावने ही विचारांची अशुद्धता पुढच्या स्थितीत साधक काम करत राहतो व म्हणतो भगवंताला जे पाठवायचे ते पृथ्वीतो उबरठा ओलांडतांना असा साधक भगवंताला सांगतो मी काही मिळावे म्हणून साठी बाहेर पडत नाही अशा साधक ~~स्वच्छ~~ स्वच्छ, पवित्र, असतो.

गीतेचे शुचि माणूस ज्ञान, कर्म, भक्ती यांचा त्रिवेणी संगम. अंतःकरण भाव - भक्तीने परिपूर्ण - हृदय बुद्धी, ज्ञानाने परिपूर्ण - भगवंतावर पूर्ण विश्वास, असूनही तो सतत निरपेक्ष, निराकांक्षा, कर्मयोग करीत असतो - अशा उत्तम प्रति भगवंताला आवडतो ज्याच्यात ज्ञान, भक्ती, कर्म यांचा त्रिवेणी संगम असतो त्याला ज्ञानी भक्त म्हणतात अशा ज्ञानी भक्ताला आपण पूजित असतो केवळ तत्त्वाला काही अर्थ नाही तर व्यक्ती श्रेष्ठ तत्त्वरूप बनते. त्यावेळी त्या व्यक्तीचे आपण पूजक बनतो. त्यावेळी त्या व्यक्तीचे ~~आपण~~ अशा व्यक्तींना संत म्हणतात ते आई सारखे असतात भगवंताने वाजविलेली गीता मुरली पाहून लोक वेडे होऊ लागले तेव्हा ह्या संतांनी आपण अनाधिकारी असूनही गीता आपणाला वाचण्यास सांगितले व अनाधिकाऱ्याला गीतेचा अधिकार देऊन येणारे दोष स्वतःकडे घेतले अशी संतांची ~~श्रेष्ठता~~ श्रेष्ठता व महत्ता आहे. त्यांच्यामुळे आपण शुद्ध होतो.

संतांची ~~श्रेष्ठता~~ महत्ता एवढी ते गेलेलाच नव्हे तर भगवंतालाही पवित्र करतात.

असे संत असा साधक भगवंताला आवडतो.

भगवंताचा होतो. तरीही लग्न बाकी असते. कारण अशुचि शिल्लक रहाते.
मिलनाची उत्कंठा पाहिजे. खात आचक आतुर बनलातर जीवनात दीनता व भगवंताला आतुर बनवि-ले तर साधक अहंकारी बनेल व आतुरतेने शिवाय मलिन कसे होणार.
परंतु हया स्थितित जे मिलन होते ते दिव्यतेचे मिलन. अशा मिलनसाधनाबरोबर भगवंत लग्न करतो. हा खरा शुचि, अंतर्बाह्य शुचि तो शेवट-पर्यंत शुचि राहातो हे शेवटचे अंतिम शुचित्व.
भगवान कृपासाध्य आहे. सामान्य शुचि पाळून, कुरवाल करून या स्थितिपर्यंतचे शुचित्व आणायचे आहे. तरच भगवान जीवाला उचलून घेईल व लग्न लावील.

(14) दक्ष :

व्यवहारात, कामात, भक्तीत माणूस दक्ष असला पाहिजे, या जगात राहायचे आहे. जगाचा तिरस्कार करायचा नाही. जर जगाचा तिरस्कार केला तर भगवंताचे गुन्हेगार राहून स्वतःचा स्वतंत्र ताल राखला तो दक्ष होय. स्वतःचा ताल राखायाची हिम्मत नसेल तर तहहीचा तालावर व नाचले पाहिजे. वाटेल त्याच्या तालावर नाचणे ही दक्षता नाही. भगवंताला आवडता माणूस भगवंताच्या तालावर नाचत असतो. स्वतःच्या तालावर नाचत असतो. किंवा तेहही मुनींच्या तालावर नाचत असतो. याला दक्ष माणूस म्हणतात.
जगात व्यवहार करताना वैयक्तिक मन, सामूहिक मन, दैवीक मन, काम करते. ही तीनही मने एकमेकांशी टकरत असतात. त्यात माणसाने आत्महनन होऊ देता कामा नये तरच त्याला मोठ्यात मोठा दक्ष म्हणतात.

Scanned with OKEN Scanner

मी गरजवान नाही. मी मन मारकार नाही हे ज्याला कळले तो दक्ष.
विश्वावर प्रेम करून स्वतःचे मन मारू न देणारा व्यवहारात दक्ष म्हणतात. मुक्त बुद्धी आत्महनन होऊ देता कामा नये. खोटी आज्ञा वर जबरदस्ती नसावी. तसा अभ्यास असावा म्हणून महापूरात घर सोडण्याचा आग्रह धरला.

प्रभूकार्यात दक्ष :- माणसाने व्यवहारात दक्ष तसे कार्यातही दक्ष असावे. भगवंताला आवडते होण्यासाठी भगवंताचे कार्य म्हणजे यज्ञ. ज्यांचे शरीर ~~स्वरूप~~ झालेले आहे ते लोक यज्ञ कार्यात दक्ष असतात. यज्ञकार्य भगवंताच्या मरणावर चालले त्यासाठी कोणाकडे मागण्याची गरज नाही. मागण्याने प्रभूकार्याला धक्का बसतो. प्रभूकार्यावर सर्वांचा सहकार पाहिजे मदत नको. मोह नको प्रेम हवे प्रभू कार्यात अशा दक्षतेची गरज आहे. यज्ञ कार्यात विठुरायाचा सत्कार (1) प्रतिज्ञेचे पालन (2) विठ्ठलाशी वर्तन (3) स्त्रीकडे पाहण्याची पवित्र नजर. ही प्रभू कार्याची दक्षता.

भक्ती मध्ये दक्ष :- मनाला ओळखणे, सांभाळणे, मनाची शक्ती वाढवणे ही दक्षता आहे. त्यासाठी स्वाध्याय केंद्र त्याचालाही चैतन्य असले पाहिजे, भाव असला पाहिजे, निश्चय विचार धारेची शक्ती असला पाहिजे. तरच स्वाध्याय होईल. माणसाने कुवती दक्षता राखली पाहिजे की त्याच्या बुद्धीला दुर्गंध येता कामा नये. दुर्गंध भगवान असेल जो भगवंताशीच मिलन साधतो त्याने किती दक्ष असावे. भगवंताच्या वरचा संबंध लपून ठेवायची दक्षता असेल तरच भगवान लाभ करतो. ह्याही परिस्थितीत भक्ताला दक्ष राहावे लागते ते लोकांच्या कोकणच्या वास्तव्याकडून कारण ते त्याला आकर्षित करत असतात. तसेच सांस्कृतिक व आध्यात्मिक ठेवा जोपासे त्याने ही दक्ष असावे.

स्वतःचा प्रभूवरचा संबंध लपवून ठेवण्यासाठी दक्षता असली पाहिजे.

(19)

उदासीन

Page No.
Date / /

आम सर्वत्र उदासिनता आहे. परंतु अशी उदासीनता भगवंताला आवडत नाही. आपण कार्याचे उदासीन झालो. जो फलाचे उदासीन व कार्याचे दक्ष असतो तो भगवंताला आवडतो. म्हणून भगवंताने दक्ष व उदासीन बरोबर घेतले आहे. जो अपेक्षा, असेल, झालेच पाहिजे असा आग्रह ज्याचा सुटला असे लोक कार्य करील. फलाविषयी आग्रह नाही मिळाले तर ठीक नाही मिळाले तरी ठीक. यामुळे कामात अडचणी निर्माण होत नाही.

जे लोक फलासाठी उदासीन तेच लोक नियमित पणे काम करू शकतात म्हणून भगवंताने कार्यासाठी दक्ष व फलासाठी उदासीन असले पाहिजे.

प्रेमभक्तीची अपेक्षा राखणाऱ्या माणसाचा चेहरा व त्याचे जीवन, चैतन्यमय झाले पाहिजे जीवनाला थकवा आणि व्यथा यांचे ग्रहण लागलेले तर, जीवन निष्प्रभ बनले.

माणसाला शारिरिक तसाच मानसिक थकवाही वाटतो. शारिरिक थकवा कायदयामुळे, झोपेमुळे जातो. चित्त एकाग्र करून भक्ती करून मानसिक थकवा जातो. भक्ती करून आत्मीयतेने या जगात फिरायला लागला तर थकवा येणार नाही. बौद्धिक थकवाही माणसाला वाटतो.

शारिरिक, मानसिक, बौद्धिक दुःखाने थकलेला माणूस भगवंताजवळ येऊ शकत नाही. जीवनात थकलेला माणूस भगवंताजवळ जातो. याच अर्थ नाही. परंतु भविष्यात भक्तीचा पाया बदलला लागेल. भक्तीच्या पायात दौर्बल्य, अठाविकला, कंटाळा किंवा असहाय्यता असता कामा नये नाही तर भक्ती करूनही माणूस थकत जातो. जीवन प्रेमाने जगले पाहिजे

माणसाने जिवन जगुन भगवंताला हसरा चेहरा दाखवला पाहिजे. शरीर, मन बुद्धीला योग्य खाद्य माणसाने दिले पाहिजे. ज्याच्यामुळे त्याला थकवा वाटत नाही.

तुम्ही मनाला किती सांभाळले, किती लाड केले. खाऊन देऊन किती पुष्ट बनवले तरी जिवन म्हणजेत. असे नसेल तर जीवनव्यवस्थेचा पायाच उणिव आहे आणि ती स्वाद्या-मुळे उणीवा दाखवत सेल्त व मग मिळणार नाही.

माणूस व्यावहारिक आणि सांसारिक चिंता करून थकलेला असतो. व ज्याला चिंता नाही तो कंटाळलेला असतो. ज्याला खाणे, पिणे, मौज करणे याच्या शिवाय काही करायचे नसते तो कंटाळलेला असतो.

थकवारहित, कंटाळारहित माणूस चैतन्यमय भगवंताकडे जाईल तरच चित्तएकाग्रता होण्याचा संभव आहे. जीवनाचे नियमन करून चित्तएकाग्रता-चांगल्या प्रकारे होऊ शकते.

थकवा आणि व्यथा माणसाची शक्ती खलास करते; जीवन चैतन्यहिन बनते. आणि त्या जीवनाचे चेहऱ्यावर प्रतिबिंब पडते शरीराच्या शक्तीला मर्यादा आहे म्हणून शरीरीक थकवा वाटतो. तसा बुद्धीलाही थकवा येतो. मध्ये मध्ये विश्रांती घेणाऱ्याला थकवा वाटत नाही. तस्मात् शास्त्र-प्रमाण ते। शास्त्राणुसार माणूस चालला तर अडचणी येत नाही.

जीवन सुरक्षित असेल तर थकवा व व्यथा येत नाही. भगवंताशीवर संबंध बांधला त्याच्या हातात हात दिला त्याला सांगितले पाहिजे. मला कसे ठेवायचे याचा तू विचार कर असा विश्वास ज्याच्या जीवनात येतो त्याला गीता उदासिन म्हणते.

(20) गतव्यथ :

Page No.
Date / /

भक्ती म्हणजे भगवंताची स्वरूपात, वर्णन नाही. मन, वाणी, बुद्धि, पैसा व सेवेकरी बनविण्यासाठी भक्ती भगवंताने दिलेले उत्कृष्ट साधन आहे.

भक्ती मध्ये सर्वात प्रसन्नता आणायची भक्ती भगवंतावरील विश्वास वाढविण्यासाठी आहे त्यामुळे जीवन व्यथारहित व प्रसन्न होईल. जीवावर अनेक हल्ले येणारच येणारच त्यासाठी थकवा येऊ नये व्यथा होऊ नये अशी मन व बुद्धी तयार करायची असेल तर तो भक्तीने शक्य होईल. भक्ती करताना माणसाची सर्वत्र दृष्टी असली पाहिजे. म्हणून सकाळी, उठल्याबरोबर तत्काळ भक्ती केली पाहिजे चैतन्यपूर्ण वाहिली तर भगवंताच्या मिलनात आनंद आहे. भगवंताला भेटण्यासाठी आतुरता असली पाहिजे. तु गतव्यथ: हो.

गतव्यथ! व्यथारहित

महापुरुष व्यथा स्विकारतात भगवंतही व्यथा स्वीकारतो - मार्गदर्शन म्हणून. महापुरुष लोकामध्ये राहात लोकांसारखे राहण्यासाठी लोकांसारखे दुःखी, व्यथित होतो हे दाखविण्यासाठी व्यथा स्विकारलेली आहे. दोघे-सारखे असले तरच भेटी होते. महापुरुष सामान्यावरोबर एकरूप होण्यासाठी व्यथा स्विकारतात. त्याची व्यथा गेली की गतव्यथ असला तो चैतन्ययुक्त होतो आणि त्याला मिलनात आनंद मिळतो.

त्याला एक व्यथा राहते - भगवंताच्या मनातून उतरण्याची सुरुवातीला भक्त सोमाजून वर्तन करतो. परंतु नंतर स्वतःचा चुका होणारच नाही. आणी झालीच एखादी तर भगवान सेमळिला हा विश्वास येतो त्याची व्यथा गेलेली असते.

अंतःकरणपूर्वक व शास्त्रोक्त रीतीने भगवंताची घडविला गेलेला गतव्यथ! त्याच्याबरोबर भगवान लग्न लावितो.

भगवंताची व्यथा कमी करायला तर भगवंत आपली व्यथा कमी करेल. व्यथा रहित होणे - सोपे नाही. लाय मारणारा पाहिजे, समजून त्या-त्यापर हसायचे त्यात व्यथित होण्याचे कारण नाही.

भगवान गतव्यथ: असलेलाची लग्न करतो.

मुक्त मुद्दा आपण लहानसहान गोष्टीमुळे व्यथित होतो - भगवंताला गतव्यथ: , व्यथा रहित असलेला आवडतो.

(२१) सर्वारंभपरित्यागी

सर्वारंभपरित्यागी - भगवंताशी लग्न केल्यानंतर सुरु केलेली कार्याची जबाबदारी भगवंतावर येते. म्हणून जिवात्म्याने कामविवर्जित होऊन गेले पाहिजे तरच भगवान त्याचसाठी कार्याचा आरंभ करील व तोच सर्वारंभ परित्यागी.

भगवंतापर्यंत पोहोचलेल्या भक्ताला भगवंताला सांगायचे आहे. की मी निर्लेप आहे. जन्मो निःसंग शुद्ध होवून आलेलो आहे.

आपण निर्विघ्न कार्यासाठी गणपतीची पूजा करतो तर कर्ताच भगवंताचे आहे. त्यानेच ते सुरु करावे अशी संतांची भूमिका आहे.

कार्याची सुरुवात दोन कारणांनी होते.

① बुद्धीने ③ गेल्या जन्मातली कर्मे दडपून आपून भगवान पूर्ण राखागली इच्छाविरहित सांगत आहे. म्हणजे उपभोगाची वासना करु नकोस, तसे कर्माची सुरुवात करु नकोस. कर्माची सुरुवात संकल्पाने होते. ज्याचा जीवनात भगवंताचा संकल्प स्वीकारला जातो. त्याच्याशीच भगवंत लग्न करतो.

सर्वारंभपरित्यागी होण्यासाठी तीन पायऱ्या प्रथम मन अर्पण करायचे - दोन नंतर कर्म अर्पण करायचे व शेवटी संकल्प अर्पण करायचा नंतर प्रभूचा संकल्प करतो. जीव करीत नाही. हे अतिउच्च स्थिती जे भगवान पाहिजे त्याच्या जीवनात त्याचा स्वीकार असतो.

भक्त्यामुळे आरंभ न करणारा सर्वारंभपरित्यागी नव्हे आपण जे कर्म करतो ते प्रभूला अर्पण करण्याची हिम्मत असली पाहिजे.

(सर्वारंभ परित्यागी होण्यासाठी तीन पायऱ्या - } प्रथम - मन अर्पण करणे - दोन कर्म अर्पण करणे तीन संकल्प अर्पण करणे. नंतर संकल्प प्रभूचा करतो. कर्माचा आरंभ ज्ञानाने होतो. अज्ञानाने नव्हे. ज्ञान झाल्यामुळे माणूस कर्म करीत नाही. अज्ञानाशीवाय कर्मे होत नाही. विपरीत ज्ञान कर्मे करवीते. आपल्या कर्माची सुरुवात विपरीत ज्ञानाने होते.

मोक्षासाठी कर्माचा आरंभ हे विपरीत ज्ञान विपरीत ज्ञान सुटल्यानंतर कर्मे होते. ही क्रिया म्हणून मनुष्यजन्माच्या जीवनामधून हे दिसते मनुष्यजन्म सृष्टीमध्ये आले ते देवाच्यासाठी. त्याच्या कार्याचा आरंभ भगवान करतो. त्यालाच सर्वारंभपरित्यागी म्हणतात.

Scanned with OKEN Scanner

22
23
24

यो न हृष्यति न द्वेष्टि न शोचति

Date / /

योग न हृष्यती ⇒ जो हर्षित होत नाही विषयाचा इंद्रियां

- ही संबंध येताच मानसाला सुखानुभव येतो. हे आह्लाद व चैतन्यमय इंद्रियांचे लक्षण. हे नैसर्गिक आहे. परंतु सुखानुभव आल्यानंतर वेडेपणा येता कामा नये. याला च हर्षित होणे म्हणतात.

वेडेपणाची कारणे ⇒

① अप्राप्य वस्तूची प्राप्ती :- जगातील विषय / वस्तू मला अप्राप्य नाही अशी समज आली पाहिजे.

दोष - ① हर्ष, कर्तव्याची विस्मृति आणतो. सुख अनुभवल्यानंतर ही कर्तव्य पार पाडली पाहिजेत सुख भगवंताने पाठविले असा भाव हवे पाहिजे. ② हर्ष भावाची विस्मृती आणतो - जे लोक हर्षाने वेडे झालेले असतात त्यांचा कोणावर भाव रहात नाही. त्यांना कोणी स्वतचे वाटत नाही. ते भयंकर अहंकारी होतात. विद्या वैभव प्राप्त झाल्यानंतर व पूर्वीची भाषा यात फरक होतो. यात बुद्धीचा समतोलपणा भ्रमा गमावतो. वैभव, सत्ता किंवा किंवा पैसा मिळताच त्याचा मन-बुद्धीचा समतोलपणा निघून जातो. अशा दुबळ्या मन बुद्धीचा माणूस भगवंताला आवडत नाही. भगवंताने मन मानसाचा मन व बुद्धीकडेच असे असते. हर्ष व शोकाच्या प्रसंगात जे लोक बुद्धी व मनाचा समतोलपणा गमावत नाही ते लोक भगवंताला आवडतात यि न-हृष्यति न द्वेष्टि न शोचति हे तिन गुण भगवंताने एकत्र घेतले आहे. हर्ष, द्वेष व, शोक बुद्धीचा समतोलपणा नष्ट करतात. सुखाच्या दुखाच्या वेळी ज्याला कर्तव्याची व भावाची विस्मृती होत नाही. आत्मविस्मृती होत नाही त्यांच्या बरोबर भगवान विवाह करतो.

न द्वेष्टि - जो या सृष्टिमध्ये कोणाचा द्वेष करत नाही तो भगवंताला आवडतो. द्वेष प्रतिस्पर्धाचा होतो. भक्ताला कोणी प्रतिस्पर्धी वाटत नाही. म्हणून ते द्वेष नसतात. सृष्टितील सर्व स्वतचे वाटले तर द्वेष किंवा मत्सर वाटणार नाही. आपण स्वतला विसरतो म्हणून दुसऱ्याचा द्वेष करतो.

Scanned with OKEN Scanner

Page No.
Date / /

दुसऱ्याच्या द्वेषापोटी ठेवलेले विचार उभे करतो. जे विचार देवाच्या ठेवलेले उभे असतात ते तत्वज्ञान होऊ शकत नाही. प्रत्यक्षातील विचार कधी तत्वज्ञान होऊ शकत नाही. द्वेषामुळे माणसाचा समतोल पण निघून जातो. मनुष्याची बुद्धी परिस्थितीनुसार बदलते. ज्याची बुद्धी कोणत्याही प्रसंगात अविचल राहते तो माणूस भगवंताला आवडतो. भगवान मन बुद्धी तपासतात नाही.

(25) न कांक्षति

जो आकांक्षा रहित आहे तो भगवंताला आवडतो. हे तात आकांक्षा राहणारच. जन्मोजन्मी बुद्धीला आकांक्षा करण्याची सवय पडलेली असते. म्हणून भक्त भगवंताला जुनी बुद्धी बदलायात नवी बुद्धी देण्यासाठी सोपत आहे. तरीही (मी तुला देईन हि देवी आकांक्षा राहणारच. साधकाच्या जीवनात अशी वेळ येते त्यावेळी भक्त स्वतःचे मन व बुद्धी भगवंताला देऊन टाकतो व त्याच्या देहात नवीन जन्म घेतो. तेव्हा त्याची सर्व साधने बदललेली असतात. बुद्धी नवी तो आकांक्षा करत नाही तर तिला भक्त सेवाशूची सवय असते.

अशा उन्नत जीव भगवंत पदापर्यंत पोहोचतो परंतु त्याला भगवान म्हटले तर आवडत नाही. म्हणूनच त्याला जिव म्हणायचे तो भगवंताचा होतो त्या दिवशी तो उद्धवाला निघून जातो. अर्थातच भगवंताशी लग्न होते.

बुद्धी व मन भगवंताला अर्पण करण्यात आली तरच तो बदलतो आणि न कांक्षति स्थिती प्राप्त होते.

Scanned with OKEN Scanner

(26) शुभाशुभपरित्यागी

भक्त एक पायरी-चढता-चढता ह्या स्थितीला पोहचतो.
पहिली - जगात जे शुभ आहे ते भगवंताचे रूप
दुसरी - जे अशुभरूप ते देखील भगवंताचे रूप शुभाची शोभा वाढविण्यासाठी अशुभ आले. अशुभाने शुभाची महत्ता वाढविली आहे. शुभ व अशुभ मिळून हे विश्व आहे. तेच भगवंताचे विश्वरूप होय.

शुभरूप, अशुभरूप, विश्वरूप व शुभाशुभरूप हि भगवंताचे रूप परंतु शुभाशुभातीत हे भगवंताचे खरे रूप. भगवान शुभ नाही. अशुभ नाही. शुभाशुभ देखील नाही भगवान शुभाशुभातील / गुणातीत आहे.
शुभरूप पाहणारा भगवंताचा आवडता. विश्वरूप पाहणारा भगवंताचा होतो व शुभाशुभातीत पाहणारा भगवंताशी लग्न लावतो.
जीव जोपर्यंत शुभ ही नाही अशुभही नाही, उपाधिरहित आहे ह्या स्थितीवर येतो. त्यावेळी तो भगवंताशी लग्न लावू शकतो हा भक्तीच्या दृष्टीने शुभकर्म व अशुभ कर्म ह्या दोहोंचा त्याग आहे.
जो शुभ व अशुभ दोन्ही कर्मे सोडतो त्याची जबाबदारी भगवान उचलतो. भगवंताला शुभ अर्पण केले तर तो आपले अशुभ ही उचलतो. म्हणून भक्त शुभ व अशुभ दोन्ही कर्मे सोडून देतात.
चित्तशुद्धी करण्यासाठी / पूजेसाठी शुभ कर्मे करण्याची आसक्ती व अशुभ कर्ममुळे पतन होते ही भीती त्यामुळे अशुभकर्मामुळे घृणा निर्माण होते. अंतःकरण भयभीत होते तेव्हा मला शुभ करायचे नाही आणि अशुभाला घाबरला कामा नये मी भगवंताचे एक साधन आहे. भगवंतांना ह्या देहाकडून जे करून घ्यायचे असेल त्यासाठी मी तयार आहे. हो शुभाशुभपरित्यागी स्थिती होय.
शुभाशुभपरित्यागी - लक्ष्मण हे उत्तम उदाहरण

भगवान रामाने लक्ष्मणा कडून शुभ तसेच अशुभ काम ही करविली तो भगवंताचा साधन करता होता. तसेच आपणही भगवंताचे साधन बनायचे आहे.

मला शुभाशुभ कामाची माहिती नाही. मला पुण्याची अपेक्षा नाही व पापाची भीती नाही. मी तुझे साधन आहे. ह्या स्थितीत भगवंताची भक्ती करता येते.

प्रथम शुभाशुभरूप, नंतर विश्वरूप व शेवटी शुभाशुभातीत ह्या तीन पायऱ्या.

शुभाची आसक्ती नाही. शुभाचा द्वेष नाही चांगले की वाईट हा प्रश्न नाही. मी आहे एवढेच महित. शुभाशुभ परित्यागी बनण्यासाठी एक एक पायरी चढून शारीरिक, मानसिक व बौद्धिक समतोल पण आणावा लागतो. त्यानंतर ह्या स्थितीवर पोहचता येते ह्या स्थितिसाठी पदधतशिर पायऱ्या चढाव्या लागतात.

27 28 सम: शत्रौ च मित्रे च

भगवान मिळताना अनेक लोक भेटतात. जीवलग मित्र तसेच जीव घेणारे शत्रू ही भेटतील. जसे जसे भगवंताकडे जाऊ तसे शत्रू होतातच. भगवंताकडे जाणारा जीव अजात शत्रू असू नये का? भगवंताकडे जाणारा जीव कोणत्याचे शत्रुत्व करित नाही. पण त्याचे शत्रुत्व करणारे खूप असतात. कारण कारण तो सत्य बोलत असतो कडू बोलत असतो. म्हणून लोक त्याचा द्वेष करीत असतात.

निरपेक्ष, निराकांक्ष व निरहंकारी असतच कडू बोलू शकतो. जसे भगवंताचा कोणी मित्र होऊ शकत नाही कारण त्याचे मन, बुद्धी व हृदयाची बरोबरी होऊ शकत नाही. तसेच त्याचा शत्रू कोणी नाही. कारण महान ज्ञानी महान पराक्रमी, महान शक्तीशाली तो आहे. तसे भगवद्भक्ताची

Page No.
Date / /

स्थिती होते.

वेदान्त, भगवान व सृष्टी यांचा संबंध अनिर्वचनीय ठरवतो. अनिर्वचनीय म्हणजे मित्र नाही, शत्रू नाही स्वार्थ नाही आणि तटस्थ नाही तरी भगवंताचा आपल्याशी संबंध आहे. तोच अनिर्वचनीय संबंध आपण भगवंताचे मित्र नाही आणि आपला व भगवंताचा तटस्थ संबंध नाही त्याच्याशीवाय आपण नाही आपल्याला तो जगवितो. पण आपल्याशी त्याचा काही स्वार्थ नाही. आपल्याशी त्याचा भावपूर्ण संबंध आहे. असा संबंध भक्ताचा स्टेजशी जुळेल त्या दिवशी भगवान त्याच्याशी लग्न लावील. अनिर्वचनीय संबंधात सुगंध आहे. अनिर्वचनीय संबंधाला कशाचीच अपेक्षा नसते. त्यात सदाचाराची ही अपेक्षा नसते. अशा जिवाला इतर संबंध त्याज्य क्षुद्र वाटतात. त्याचा संबंध बौद्धिक नाही तर आत्मिक संबंध आहे.

शुद्धत्व, मित्र, तटस्थता किंवा स्वार्थ नसतो तिथेही आत्मेति भाव, आतुरता, तन्मयता व तल्लीनता असते. एवढा विकास साधावा. भगवंताशी लग्न करता येते ती स्थिती - सा तु परम प्रेम रूपा अमृत स्वरूपा।

(29) मानापमान

लोक आपलाबद्दल जे चांगले बोलतात तो मान आणि वाईट बोलतात त्याला अपमान म्हणतात.

मान अपमान सोडून सामाजिक गोष्ट आहे. मान मिळो, प्रेम मिळो, भाव मिळो, आणि आदर मिळो या चारही गोष्टी वेगळ्या आहेत. त्यात वेगवेगळा सुगंध आहे ज्याची बुद्धी जगातील व्यवहारात उत्तम चालते. जो पुस्तकी किडा आहे. अशांना बुद्धिमान म्हणत नाही बुद्धिमान कि जो जीवनाचे वेगवेगळे विभाग समजू शकतो.

मान मिळविण्यासाठी किंवा अपमान होईल म्हणून मान थांबवीत

Page No.
Date / /

तो भगवंताशी संबंध बांधू शकत नाही. ज्याला स्वचे भान आले त्यालाच स्व चे भान अव्यय रूप होत नाही. जो दरचा भावनेवर नाचत असतो तो मान अपमानाची कदर करतो.

मानासाठी उत्सुक व अपमानाने दोलायमान होणाऱ्यांना भगवंताचा संबंध कुठला जात नाही. ज्याला स्वचे भान आलेले असते तोच भगवंताशी संबंध साधू शकतो. माणसाच्या स्वला किंमत आहे 'स्व' मुळे वस्तुला, पिंडाला ही शोभा येते. कितीतरीपेक्षा स्व मुळे त्याचा वैभवाची किंमत वाढते. रद्दीवाला-वर पित्ता होते म्हणून लक्ष्मीची शोभा वाढली.

थोडक्यात आपल्याला वाटते भौतिक शक्तीमुळे आपली किंमत वाढते तोपर्यंत आपण साधक आहोत. उत्तीउच्च स्थितीला पोहोचलेला शिष्य सांगतो भौतिक वस्तूना माझ्यामुळे किंमत आहे तसे त्याचा जीवनात पहायला मिळाले पाहिजे. आपल्या स्वाची महत्ता वस्तु सापेक्ष अथवा वस्तु सापेक्ष आहे म्हणूनच वस्तूची शोभा वाढते ही उच्च स्थिती आहे.

भौतिक सद्गुण गोळा करायचे. कुटुंबातील गुण आणण्याचा प्रयत्न करायचा आणि त्याचामुळे स्वतःची महत्ता वाढविण्याचा प्रयत्न करायचा त्यानंतर एक दिवस असा यायला पाहिजे की सद्गुण, विद्या, वित्त इ. वस्तू माझ्या-जवळ आल्या म्हणून त्याची किंमत नाही. वाढली आणि 'स्व' एवढा मोठा व्हायला पाहिजे की त्याचा सान्निध्यामुळे वस्तूची शोभा, महत्ता वाढेल.

व्यक्ती सापेक्षता व वस्तूसापेक्षता याने तिच खरी वास्तविकता कारण वस्तू किंवा पित्ता मिथ्या आहे. म्हणून संबंधही मिथ्या आहे. वस्तू सापेक्षता व व्यक्ती सापेक्षता गेल्यानंतर, केवळ स्वतंत्र विद्या 'स्व' ची किंमत वाढली हे सत्य आहे. आणि हेच तत्त्वज्ञान आहे. सत्याचे विज्ञान आहे.

Scanned with OKEN Scanner

(30) शीतोष्णसुखदुःखेषु

Page No.
Date / /

सुख:दुःखाच्या काळात समवृत्ती असली पाहिजे सुखवाल्याला सुख बाधिसरूपात, दुःख शिक्षेच्या रूपात येते. परंतु साधकाचे जीवन सुरू होते. तेव्हा सुख व दुःख योग्यकडे पाहण्याची दृष्टीच बदलून जाते. दुःख नष्ट होतीसाठी, मी पक्का होईल म्हणून दुःख असो त्याची समभूत साधकाला दुःख मागील जन्मातील फळ ही वाटत नाही तर दुष्टता वाढवण्यासाठी दुःख आले.

सुख येते त्यावेळी तो स्वतःला चैतन्य व उत्साह देण्यासाठी आले आहे, असे त्याला वाटते. भगवंताची सुख म्हणजे प्रेमपत्र असे साधक मानतो.

सुख अकर्मण्यता व आळस वाढविते तसेच भोगही वाढविते. परंतु साधकाच्या जीवनात सुख उत्साह चैतन्य व भाव वाढविते असाच साधक आध्यात्मात एक पायरी पुढे गेला असे समजतात.

भगवान जिवाला सुख दुःख देवून त्याचा भाव तपासतो. सुख:दुःखात मस्त राहणारा भगवंताचा आवडता.

भगवान भक्ताची परीक्षा घेण्यासाठी सुख-दुःख पाठवितो - सुखात हर्षून न जाणारा अकर्मण्य न बनणारा, व दुःखात हिमतीने उभे राहणारा सुख-दुःख अभ्यासार्थ परीक्षार्थ आहेत असे समजणारा साधक शीतोष्णसुखदुःखेषु

(31)

सम : स.ऽ.गीविवाजिति

माणसाचा व्यक्तीशी किंवा वस्तूची संबंध आल्यानंतर आधक बदलतो की काय हे भगवान तपासतो. जसा संग लागतो तसा माणूस बदलतो. चांगल्याचा संग माणसाचे जीवन बदलवतो. चांगले बनवितो म्हणून पु. दादा चांगल्या माणसाना शेवटच्या माणसापर्यंत जाण्याचा आग्रह धरत आहे. चांगला संग जीवन उन्नत तर वाईट संग जीवन अधःपतित करतो. म्हणून माणसाला चांगला संग जडलाच पाहिजे. परंतु जोपर्यंत माणसाचे जीवन संगामुळे बदलते तोपर्यंत तो भगवंताशी लग्न लागण्याच्या स्थितित नसतो. कारण तोपर्यंत जिव बदलण्याच्या स्थितीत असतो. सत्संग करून माणूस अर्धपूर्ण स्थितीला पोहचतो व त्याचे जीवन निश्चित होते. त्याच्या जीवनावर संगाचा परिणाम होत नाही अशा परिपूर्ण स्थितीला पोचलेल्या जीवाबरोबर भगवान लग्न करतो.

चौदावर्ष रामलक्ष्मीचा संग होऊनही भरत बदलला नाही. असा विकास अपेक्षित आहे. अशा स्थितीला पोहचलेला माणूस ईश्वराचाच संग जडला असे म्हणतो.

~~सत्संगविवर्जित~~ सम : संगविवर्जित मध्ये संग सोडल्या भगवान सांगतो पहिली गोष्ट संग पकडायचा व नंतरच तो सोडायचा माणसाने सत्यसंग ईश्वराचा संग आणि जे महापुरुष भगवंताचे साले त्यांचा संग करायचा तर त्याला विकास होईल.

कोणतीही वस्तू व्यक्ती किंवा विचार आपल्याप्रमुख आल्यानंतर आपली वृत्ती व बुद्धी बदलला तर तो संग झाला असे म्हणायचे भगवंताने आपल्याशी लग्न लावावे या स्थितीला पोचण्यासाठी ~~सत्संग~~ सत्संग करायचा लागेल

त्यानंतर संडे विवर्जित रहावे लागेल.

अतिउच्च स्थितिला पोहोचल्यानंतर संबंध व संग यातील फरक ध्यानात येतो. महापुरुषाच्या वैभव होते. लक्ष्मी येते. समृद्धी येते क्रिया येतात अडचणी येतात. त्यांच्याशी त्यांचा संबंध येतो पण संग होत नाही.

जगात संबंध होणारच आहे. परंतु ज्या संबंधाने माणसाची बुद्धि व वृत्ति बदलते त्याला संग म्हणतात. साधकाच्या प्रपंच वस्तू, विचार येऊनही त्याच्या वृत्तीत व बुद्धीत बदल होत नाही तर ती संगविवर्जित स्थिती म्हणतात.

महापुरुषांनी आपला संबंध आला कि आपल्यातील सात्विकता वाढत जाते. आपण भगवंताला आवडतो परंतु आपल्यात अध्यात्मिक परिपक्वता नाही. त्यासाठी मन व बुद्धि पक्वतेशिवाय शिक्षण देऊन पुष्ट केलेली असली पाहिजे.

जीवाने भगवंताप्रमाणे अचल वृत्तीचे झाले पाहिजे. जो निःसंग झाला व कोणाचा तिरस्कार करीत नाही अशा परिपक्व जीवाशी भगवान लग्न करतो. भगवान संगविवर्जित व्हायला सांगतो. भगवंताशी लग्न करणाऱ्या जीवाने भगवंताशी असलेला संबंध गुप्त राखला पाहिजे. भगवंत संगाचा माणसावर परिणाम करणारा नसावा तर त्याने भगवंत संग गुप्त राखून सामान्य माणसाशी राहिले पाहिजे. म्हणूनच संगविवर्जित व्हायला भगवान सांगतो.

(32)

तुल्यनिंदास्तुति

जशा शारिरिक आवश्यकता तशा मानसिक व बौद्धिक आवश्यकता आहेत. भगवंताने ह्या सिद्धी आवश्यकता पूर्ण करण्यासाठी व्यवस्था केली आहे. काही शारिरिक आवश्यकतांची माणसाने स्वतःच व्यवस्था करायची आहे.

बौद्धिक आवश्यकता पूर्तीसाठी वेदिक वाङ्मय दिले, मानसिक आवश्यकतापूर्तीसाठी कुटुंब व समाज व्यवस्था आहे. म्हणूनच माणसाला सामाजिक प्राणी म्हणतात.

मला दुसऱ्याने चांगले म्हणावे ही मानसिक भावना भगवंताने प्रत्येकात भरलेली आहे. त्यामुळे कुटुंबसंस्था उभी राहिली आहे. यालाच स्तुती म्हणतात. समाजाला अनुकूल वर्तन केल्यावर लोक तुम्हाला जे म्हणतात ती स्तुती आणि समाजाला प्रतिकूल जे वाईट बोलतात त्याला निंदा म्हणतात. भगवंताने दिलेल्या वाणीच्या शक्तीमुळे स्तुती निंदा होते. म्हणून माणूस सरळ चालतोत की नाही ह्या भयाने माणूस सरळ चालतो हा लगाम विकासासाठी आवश्यक आहे.

स्तुतीमुळे माणसाला मानसिक उर्जा मिळते उत्साह वाढतो व तो पुढे जातो. निंदेमुळे माणसाच्या जीवनाचे नियमन होते.

माणसाच्या आवश्यकतेसाठी कुटुंबाची आवश्यकता आहे. माणसाने गरजेप्रमाणे कुटुंब संस्था उभी केली. परंतु कुटुंबाची गरज वाटावी हेच भगवंताची करामत आहे.

माणसाच्या जीवनात प्राथमिक अवस्थेत निंदा-स्तुती यांची आवश्यकता आहे. परंतु उत्क्रांत जीव भगवंताला आवडण्याच्या स्थितीपर्यंत पोचलेला असतो त्याला उत्साहवर्धनासाठी स्तुतीची किंवा नियमनासाठी निंदेची आवश्यकता नाही.

Page No.
Date / /

महापुरुषांना स्तुतीची गरज नाही व लोकांनाही त्याच्यासाठी किंमत शून्य असते. महापुरुषांची स्तुती करणा आपली वाणी पवित्र होते म्हणून आपल्यासाठी महापुरुषांची स्तुती करायची असते. त्यांची स्तुती गायनाने त्यांच्यातील गुण आपल्या जिवनात येईल ही.

स्तुती उत्साहवर्धक आहे आणि कार्यमेदासाठी कार्यप्रेरक आहे. महापुरुष स्तुती द्वारे आत्मस्थान करता करता माणसाला वर घेऊन जातात.

स्तुती दक्षासवासारखी आहे. स्तुती आसवा-सारखी असली तर आरोग्य सुधारते. त्याने माणसाचा उत्साह वाढतो आणि ती स्तुती कार्यप्रेरक बनते.

जो माणूस निंदास्तुतीच्या पलीकडे गेलेला असतो. त्याची जबाबदारी भगवंतावर पडते. त्याच्या कार्याची चर्चा करता कामा नये. त्याचा भगवंताशी सरळ संबंध आहे.

भगवंताचे आवडते झाले ते कोणाची स्तुती करतात ती स्तुती नसून प्रेरणा आहे. स्तुतीमध्ये स्वार्थ उपेक्षित आहे. स्वार्थ केवळ पैसा कमावण्याचा नसून समोरच्याचा मूल्य असावे हाही स्वार्थच. भगवंताचे आवडते झालेले लोक दुसऱ्याची प्रेरणा करतात त्यामुळे त्या व्यक्तीच्या हाताने दमपट चांगली कामे होतात आणि त्याचा जीवन विकास होतो. तुलनिंदास्तुती + म्हणजे भगवंताचे आवडते झालेल्या जीवांच्या बुद्धीचा निंदेने किंवा स्तुतीने समतोल सुटत नाही. जे स्वतःच्या स्तुतीने हरखले जात नाही व दुसऱ्याची स्तुती करत नाही. त्याच्या बरोबर भगवान लग्न लावतो.

Scanned with OKEN Scanner

त्याच्या ठायीच जबरदस्त शक्ती आलेली असते. महापुरुष कधीही स्वार्थासाठी कामासाठी आध्यात्मिक शक्ती वापरीत नाहीत. निंदास्तुतीने त्यांच्या बुद्धीचे संतुलन सुटते. त्यांच्याशी भगवान लग्न लावीत नाही. महापुरुष दुसऱ्याच्या विकासासाठी त्यांची प्रशंसा करतात व त्यांची अभिव्यक्ती ही करतात तो सुधारावा म्हणून निर्भत्सना सुधारण्यासाठी तर निंदा दुसऱ्याच्या मनातून उतरण्यासाठी करतात. महापुरुष प्रशंसा आणि निर्भत्सना दुसऱ्याच्या विकासासाठीच करतात.

भगवंताने ज्या कारणासाठी निंदा आणि स्तुती निर्माण केली आहे. तोच विकास आपण साध्यानंतर आपण भगवंताचे आवडते होऊ आणि त्यानंतर भगवान आपल्याशी लग्न करील या स्थितीवर पोचलेल्या माणसास दुःख निंदा स्तुती म्हणतात.

(33) मौनि

वाणीने वापरले जाणारे मौन म्हणजे माणसाला मौन पाळता आले पाहिजे. ज्याला मौन पाळता येते त्याच्याशी भगवान लग्न लावतो. बोलणे बंद करणे म्हणजे Silence मौन नव्हे तर मौना मध्ये माणसाच्या सर्व इंद्रियवृत्ती आत्म्याशी जोडल्या जातात.

बोलणे बंद करणे, इशाऱ्याने मागणे अथवा लिहून देणे हे Silence मध्ये येते तर मौनामध्ये वेगळेच आध्यात्मिक मूल्य आहे.

मौनात माणसाच्या आत्मिक शक्तीशी संबंध येतो. सगळ्या इंद्रियांचा व्यवहार बंद होतो आणि त्यांच्या आत्मिक शक्तीशी संबंध येतो तेव्हा मौन म्हणतात.

ज्ये लोक भगवंताचे झाले आणि भगवंताशी लग्न लावले असते 'ज्ञ' हे म्हणजे प्रभाववान लोक ते

इंद्रियांचे मौन पाळत असतात.

भगवंताकडे पोचलेल्या महापुरुषाकडून इतकी शक्ती विकास पावते की असते की त्यांनी मोठून दुसऱ्याच्या शक्तीला स्पर्श केला तर दुसऱ्याला बळकट करू शकतात परंतु महापुरुषाला अशी शक्ती अस्त्यानेतर ती स्वतःसाठी किंवा दुसऱ्यासाठीही वापरत नाही. आध्यात्मिक शक्ती आत्यानेतर ती शक्ती वापरायची नाही हे बंधन पाळणे फार कठिण आहे.

आध्यात्मिक शक्ती आत्यानेतर महापुरुष आपल्याला अजुन ती राहतात आणि हळुहळु आपला विकास करत जातात. हे स्वरूप अर्थाने मौनी आहेत.

सर्वच इंद्रियांचे मौन पाळतो त्याला मौनी म्हणतात. जसे इंद्रियांचे तसे मन, बुद्धीचे मौन असले पाहिजे. महापुरुष शब्द रहित हृदयात आणि शब्दित स्पर्श करत हे त्यांनी पाळलेले बंधन आहे ते भावाने स्पर्श व भाव हृदयाने पकडत. त्यांच्या मुखे समोरच्या माणूस हळू हळू बदलत जातो. महापुरुष लोकांना स्पर्श करतात पण तो भाव स्पर्श. ते संपर्क स्पर्श वापरत नाही. संपर्क स्पर्शात भाव व शक्ती दोन्ही असतात पण महापुरुष शक्ती वापरत नाही त्याला मौन म्हणतात.

मन वासना व बुद्धी कामना निर्माण करते वासना व कामना बंद करणे हे मन व बुद्धीचे मौन पुरुषार आत्यंतिक पिपासा मुळे वासना व कामना जातील.

कामना करणे व वासनेचा संग्रह करणे हे बुद्धीचे काम पण माणसाचे बंद तर भगवान त्याला बुद्धी योग देतो त्या स्थितीला पोहोचल्यानंतर वासना रहितता व कामनारहितता येते जीवनात अशी स्थिती आणणे सर्वांनाच गोष्ट आहे.

(34) संतुष्टो येनकेनचित

Page No.
Date / /

सामान्य माणूस फळाच्या अपेक्षेने काम करतो - तो जे मिळेल त्यात संतुष्ट असतो. भगवंताचा भाग म्हणून राहिलेल्यातून स्वतःचे जीवन चालवितो तो अविचल असतो परंतु तो कामाची बक्षीस काही मिळावे अशी कामना ठेवून करतो. अमुक मिळावे अशी इच्छा आहे परंतु भगवान पाठविला त्यात तो समाधान मानतो सिद्ध मणजेच कामाचा बक्षीसाला काही मिळावे अशी अपेक्षाच नसते त्याला भगवान ने पाठवतो त्यात त्याला संतोष असतो. याला संतुष्ट येनकेन चित म्हणतात.

बुद्धीत कामनेची निर्मिती छेद करणे याला बौद्धिक मौन म्हणतात. बुद्धीची क्रिया चालू राहावी आणि कामनारहितता यावी अशी स्थिती आणायची आहे त्या स्थितीला संतुष्टो येन केन चित म्हणतात येन केनचित संतुष्ट मध्ये माणूस कृती करतो. पण त्याला कोणत्याही प्रकारची कामना नसते ऐवढ्या विकसित झालेल्या बुद्धी मध्ये भगवान बसतो. येथे बुद्धीत ज्या कामना होतात त्या भगवंताने केलेल्या असतात म्हणून महापुरुषांच्या कामनाचे मौन होते कृती होते याला संतुष्टो येन केनचित स्थिती म्हणतात.

Scanned with OKEN Scanner

अनिकेत

Page No.
Date / /

अनिकेत स्थितीला माणूस भगवंताचा आवडता होतो.

अनिकेत स्थिती म्हणजे घरदार सोडून देणे नव्हे. बौद्ध विचारामध्ये निषेधात्मक तत्वज्ञान आहे. त्यांना घरदार मोडणारा दोष दिसतात परंतु विधायक तत्वज्ञान जगातील वस्तू दोषासह स्वीकारण्यास सांगते.

घर न मोडणारा गुण असतील परंतु त्यात अधिक दोष राहण्याचा संभव आहे.

घरामध्ये ममत्व व आसक्ती उपेक्षित आहे. आध्यात्मिक आणि भक्तीच्या दृष्टीने घराचा हा विचार आहे. नैतिक दृष्टी वेगळी असू शकते पती-पत्नी वेगवेगळ्या विचारांचे असतील आणि सोबत राहत असतील तरीही त्यांना घर म्हणतात पतीचा व माझा विचार एक आहे. आपत्तीचा पहाड कोसळला तरी भक्त स्वीकारू पण वैचारिक दृष्टीने मागे हटणार नाही. अशी भावना असेल तर त्याला घर म्हणतात. वेगवेगळ्या दृष्टीने घराची व्याख्या वेगवेगळी होऊ शकते.

आध्यात्मिक दृष्टीने ममत्व व आसक्ती असेल तर त्याला घर म्हणतात. अनिकेत स्थितीत ममत्व व आसक्ती दूर केली पाहिजे - इंद्रियांची आवश्यकता व इंद्रियांना आकर्षकता वाटते आणि तिच ममत्व उभे करते. ममत्व व आसक्ती आली की पतन होण्याचा संभव आहे. म्हणूनच ज्या सृष्टीत जो ममत्व व आसक्ती सोडून देतो तो अनिकेत स्थितीला पोहचतो. जीवनातून ममत्व आणि आसक्ती गेली तर रुद्राला येईल, असे व्यवहारात दुसऱ्याबद्दल ममत्व व आसक्ती ठेवणारी पत्नी पती चालवून घेत नाही तसा अध्यात्मात भगवंत जो जीव दुसऱ्याबद्दल आसक्ती व ममत्व ठेवतो त्याच्याशी लग्न करत नाही.

भगवंताला मन बुद्धी व अहम प्रयायची आहे. अनिकेत स्थितीत ममत्व, आसक्ती सुटते त्यानंतर त्याचा अहम भगवान सांभाळतो.

Page No.
Date / /

देह उपभोगासाठी नाही तर देह एक चिन्मय लग्नाचे साधन आहे. हे देहाचे महत्व आणले देहाला साधन बनवीले. त्याची इच्छा बदलते आणि प्राणीव निर्माण होते.
- इंद्रीय केवळ भोग भोगण्यासाठी नाही त्यामुळे इंद्रियानुसार तो जायचे नाही जीवन विकासात तो प्राणाची पर्वा करत नाही कारण तो जाणतो प्राणा जन्मानि जन्मानि ।
तो मनाच्या राज्यात जात नाही व बुद्धीवर हुकुमत चालवतो. असा माणूस प्रभुचा साला असे म्हणतात अशा स्थितीतील जीवाकडे भगवान भिक्षा मागण्यासाठी येतो. असा माणूस समर्थ व शक्तीशाली असतो. तो भगवंताला शरण गेलेला असतो भगवान अधिक शक्तीशाली म्हणून तो वर आहे. त्याच्याशी युद्धरूप होण्यासाठी जीवाची भूमिका वधूची असते. म्हणून भगवान जीवाच्या दारात येऊन त्याचे मन, बुद्धी, अहम मागतो. भगवान बलि प्रमाणे त्याच्याकडे त्रिपदा भूमि मागतो - ममत्व, आसक्ती व अहम. त्यानेतर जीवाच्याकडे घर राहत नाही तो घरविरहीत होतो तीच अनिकेत स्थिती.

(36)

स्थिरमति

Page No.
Date / /

स्थिरमती :- बुद्धी स्थिर आपण परंपरेने, अनुकरणामुळे भक्ती करतो. आपणाला जशी भूक लागते तशी भक्ती लागत नाही. आपली भक्ती मध्ये स्थिरमती नाही. सद्गुणाच्या मुळाशी मती दिसली पाहिजे. सामान्यामध्ये सद्गुण समाजवेधन किंवा सामाजिक मूल्य म्हणून ही. आलेले असतात त्यात मती नसते.

सद्गुण - भावभक्ती, पूजा, सेवा आणि प्रेम त्यांच्या मुळाशी अंतस्थ मती असली पाहिजे. स्थिरमती असली पाहिजे. सुरुवातीला अनुकरण चालते परंतु नंतर त्यात मती भरली पाहिजे. जाणता, मनन, निदिध्यासन करून मती भरता येते.

प्रत्येक कृतीमध्ये मती आणि पाहिजे स्थिर असली पाहिजे तरच माणूस स्थिरमती म्हणायचा.

भक्तीमध्ये तीन गोष्टी आणायास भगवान सांगत आहे.
① निरपेक्ष प्रेम, ② दुर्दम्य श्रद्धा ③ अलौकिक आत्मीयता.

भक्ती करू लागलो तर भगवान हया तीन गोष्टी भक्तात आहेत की नाही याची कसोटी पाहतो हया सर्व परीक्षेमध्ये पास झाल्यानंतर जीव भगवंताला आवडतो भगवंताचा होतो व भगवंताशी लग्न लावतो.

लक्ष्मी म्हणजे शोभा भगवंताशी लग्न लावून आपणाला सृष्टीची शोभा बनायच्य निवृत्ती, ज्ञानदेव, सोपान, मुक्ताबाई, एकनाथ, नामदेव तुकाराम हे सर्व सृष्टीची शोभा आहेत. लक्ष्मी आहेत प्रभूशी लग्न लावलेले, प्रभूशी एकरूप झालेले असे हे सर्व लोक आहेत ते लक्ष्मी आहे.

जीवाला लक्ष्मीच्या जागेवर बसण्यासाठी ओढ असली पाहिजे आपल्यामुळे हया सृष्टीची शोभा वाढली

पाहिजे - जीवनात काही प्रगतीसारखे आहे असे - काही वाटले पाहिजे - कुवढेच नाही तर मरणही सुंदर वाटले पाहिजे

ज्यांच्या जीवनात अशी शोभा आली त्यांच्यासाठी नारायण वेडापिसा होतो. त्यांच्या घरी येऊन त्यांच्याशी लग्न लावतो.

जीव आसक्ती सोडतो तेव्हा भगवान आसक्ती पकडतो हे भय, जीवन आहे. हे दिव्य डोळ्यांनी अपरोक्ष आहे.